הלכות חמץ ומצה פרק ז' - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון הלכות חמץ ומצה, פרק ז'

הקדמה: דער רמב"ם'ס סדר אין הלכות חמץ ומצה

דער רמב"ם טיילט קלאר צו צווישן **די מצוות אליין** (פרק ז' – יעדע מצוה באזונדער: סיפור יציאת מצרים, ד' כוסות, הסבה, א.א.וו.) און **דער סדר פון אויספירן די מצוות** (פרק ח' – דער סדר ליל פסח, ווי אזוי מ'טוט עס פראקטיש). דאס איז אנדערש פון שולחן ערוך / סדר המשנה וואס גייט כראנאלאגיש דורך דעם אבענד. דער רמב"ם שרייבט ערשט אלע מצוות לפי דער סדר פון תרי"ג מצוות, און נאכדעם ערשט דער סדר עשיית המצוות. אין כלליות, אין הלכות חמץ ומצה איז דער רמב"ם זייער מסודר לפי דער צייט-סדר: פון בדיקה (30 טעג פריער), ביז באקן מצה, ביז נישט עסן ערב פסח, ביז די מצוות פון ליל פסח.

הלכה א': מצות עשה פון סיפור יציאת מצרים

דער רמב"ם'ס ווערטער

מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" כמו שנאמר "זכור את יום השבת". מנין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" – בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. אף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים. וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח.

פשט

ס'איז א מצות עשה מן התורה צו דערציילן די נסים ונפלאות פון יציאת מצרים בליל ט"ו ניסן. דער מקור איז "זכור את היום הזה", וואס מ'לערנט אויס פון "זכור את יום השבת" אז "זכור" מיינט מזכיר זיין בדיבור. דער צייט-באגרענעצונג (ליל ט"ו) קומט פון "בעבור זה" – בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. די מצוה איז אפילו פאר איינעם אן קינדער, אפילו פאר גרויסע חכמים, און מ'זאל זיין מאריך.

חידושים און ביאורים

1) **"זכור" – צווייי טייטשן פון זכירה: געדענקען vs. מזכיר זיין (דערמאנען בדיבור).** דער רמב"ם ברענגט דעם מקור פון "זכור את היום הזה" און לערנט עס אויס פון "זכור את יום השבת לקדשו". ביי שבת האבן חז"ל אויסגעלערנט אז "זכור" מיינט "זכרהו בדברים" – מיט ווערטער (קידוש). אויף פשוטו של מקרא קען "זכור את יום השבת" מיינען בלויז "געדענק צו היטן שבת" – ד.ה. טו די מצוות פון שביתה, נישט אן עקסטערע מצוה פון דיבור. חז"ל חדש'ן אז "זכור" מיינט נישט בלויז געדענקען אין קאפ, און נישט בלויז טון די מצוות, נאר **מזכיר זיין** – דערמאנען בדיבור, אזוי ווי "להזכיר", "ונזכיר שמך", "אשר אזכיר את שמי". דאס זעלבע לערנט מען אויס פאר יציאת מצרים – "זכור" מיינט רעדן דערפון, נישט בלויז וויסן עס.

2) **צו וועמען רעדט מען? שבח והודאה vs. הגדה לבנך.** פון דעם לימוד פון "זכור" קומט אויס אז די עיקר מצוה איז **שבח והודאה צום אייבערשטן** – אזוי ווי קידוש, וואו מ'רעדט צום אייבערשטן (אדער דערמאנט זיך אליין). דאס איז נישט דאס זעלבע ווי "והגדת לבנך" וואס מיינט פארציילן פאר די קינדער. "והגדת לבנך" איז א צווייטע הלכה / סניף, אבער דער יסוד פון די מצוה איז הזכרה – רעדן דערפון אלס שבח והודאה, נישט נאר אלס חינוך פאר קינדער. דאס דערקלערט פארוואס אפילו חכמים גדולים אן קינדער זענען מחויב.

3) **דער לימוד פון "בעבור זה" – ווען איז די מצוה?** דער רמב"ם ברענגט דעם לימוד פון "בעבור זה" – "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" – צו באווייזן אז די מצוה איז דוקא בליל ט"ו. די הגדה של פסח מאכט מערערע סטעפס: אפשר פון ראש חודש? אפשר ביי טאג? "בעבור זה" לערנט אז ס'מוז זיין ווען מצה ומרור ליגן פאר דיר – ד.ה. ביינאכט פון ט"ו ניסן, נישט בי"ד ווען מ'שחט'ט דעם קרבן פסח.

4) **פשט אין "בעבור זה עשה ה' לי" – מחלוקת מפרשים.** [Digression: פשט אין פסוק] דער פסוק "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" איז שווער ווייל ער שטייט "צוריקציוועגס". דער **אבן עזרא** ברענגט צוויי פירושים: (א) "בעבור זה" – כדי איך זאל טון די מצוות האט מיך דער אייבערשטער ארויסגענומען (אבער דאס איז שווער אין קאנטעקסט); (ב) דער **רשב"ם** לערנט אז מ'דארף ליינען דעם פסוק פארקערט – "בעבור זה" טו איך די מצוה, **ווייל** "עשה ה' לי" – "ויתהפך המקרא לדרשו". דער גאנצער הקשר פון די פסוקים איז: ווען דו טוסט די מצוות פון פסח, פרעגט דער קינד פארוואס, און דו ענטפערסט אים.

5) **"אף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים".** דער רמב"ם שליסט אויס דריי מעגליכע טעותים: (א) אפשר נאר מיט א זון (ווייל ס'שטייט "והגדת לבנך") – ניין, אפילו אן א זון; (ב) אפשר דער מענטש איז זיין אייגענער "קינד" (ער דארף זיך אליין דערמאנען ווייל ער ווייסט נישט) – ניין; (ג) אפילו חכמים גדולים וואס ווייסן שוין אלע דרשות – זענען מחויב. ווייל די מצוה איז נישט ללמוד (לערנען נייע אינפארמאציע), נאר **לספר** – זאגן עס, מזכיר זיין.

6) **"וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח" – דער שיעור פון די מצוה.** דער רמב"ם'ס לשון איז מדויק: מ'זאל זיין מאריך אין **"דברים שאירעו ושהיו"** – די נסים וואס איז **טאקע געשען**, נישט סתם דרשות אדער פלפולים. דער מינימום פון די מצוה איז עפעס א ווארט (אזוי ווי דער **רשב"א** וואס האלט אז "זכר ליציאת מצרים" אין קידוש איז שוין יוצא דעם עיקר), אבער ס'איז דא אן ענין צו מאריך זיין. דאס איז אנדערש פון שבת, וואו מ'האט נישט געזען אזא ענין פון "כל המאריך" ביי "זכור את יום השבת". ביי מעשה בראשית איז דא תנאים אין וויפיל מ'קען דרש'ענען, אבער ביי יציאת מצרים איז דער כלל: ווי מער, אלץ בעסער.

7) **"בדברים שאירעו ושהיו" – באגרעניצונג פון דער אריכות.** דער רמב"ם'ס לשון באגרעניצט די אריכות: מען זאל נישט סתם מאריך זיין אין שבח הקב"ה בכללות (ווי "להודות להלל ולשבח ולפאר"), נאר ספעציפיש אין די **נסים ונפלאות שאירעו** — וואס איז טאקע געשען. דאס שטימט מיט דעם וואס אין דער הגדה איז דא דער חלק פון "כמה מכות לקו" — אריכות אין די פרטים פון וואס איז פאסירט. ווען מען זאגט "כל המרבה לספר", קען דאס פירן דערצו אז מענטשן קומען אויף מיט שיינע מדרשים וואס זענען נישט אמת געשען. דעריבער שרייבט דער רמב"ם "בדברים **שאירעו ושהיו**" — מען זאל מאריך זיין אין זאכן וואס שטייט אין די מקורות אז ס'איז טאקע געשען, נישט אויסטראכטעניש.

8) **דער רמב"ם'ס הגדה און דער חלק פון ר' עקיבא/ר' יוסי הגלילי.** אין דער רמב"ם'ס אייגענער נוסח הגדה פעלט דער לאנגער חלק פון "כמה מכות לקו על הים" (ר' יוסי הגלילי, ר' אליעזר, ר' עקיבא). דער **מעשה רוקח** ברענגט פון **ר' אברהם בן הרמב"ם** אז זיין טאטע האט דאס נישט אריינגעשריבן אין דער הגדה ווייל ער האט געהאלטן אז דאס איז נישט דער יסודי'דיגער נוסח וואס אלע אידן זאגן. אבער דער רמב"ם אליין האט עס יא געזאגט, און ער האט געהאלטן אז אויף דעם קוקט דער דין פון "כל המרבה" — דאס איז דער "מרבה" וואס מען לייגט צו. "מאריך" מיינט אייגענע צולייגעכצן, נישט דער פעסטער נוסח.

9) צו ס'איז דא א חיוב דאורייתא צו זאגן דעם נוסח הגדה. ס'איז דא א **מחלוקת אחרונים** צו ס'איז בכלל דא א חיוב צו זאגן דעם נוסח הגדה (פאראלעל צו דער שאלה ביי נוסח התפלה — צו אנשי כנסת הגדולה האבן מתקן געווען א פעסטן נוסח). דער רמב"ם רעדט דא אבער פון **עיקר הדין דאורייתא**, נאך איידער מען קומט צום נוסח ההגדה.

10) לשון "לספר" — לינגוויסטישע אנאליז. אסאך מענטשן מאכן א דיוק אז "לספר" מיינט דערציילן (narrative), נישט סתם רעדן. אבער אין לשון חז"ל אין משנה מיינט "לספר" פשוט **דיבור/רעדן** — ווי "היו מספרים אחד" מיינט שמועסן. אפילו רעדן אליינס קען הייסן "מספר". אויף ארמיש איז "לספר" פשוט א לשון פון דיבור. פארוואס דאך "סיפור" און נישט "דיבור"? קען זיין ווייל דער עיקר מושג שטאמט פון דעם פסוק "למען תספר באזני בנך" — וואו עס רעדט זיך פון פארציילן פאר קינדער, און דארט איז עס יא א לשון פון narrative-דערציילן.

11) שורש ס-פ-ר — ציילן און דערציילן. [Digression: לינגוויסטיק] א פאסצינירנדע לינגוויסטישע פאראלעל: "לספור" (ציילן) און "לספר" (דערציילן) האבן דעם זעלבן שורש. דאס זעלבע אויף אידיש ("ציילן"/"דערציילן"), אויף ענגליש ("count"/"recount"). דער פשט קען זיין: ווען מען דערציילט, זאגט מען "און דאס, און דאס, און דאס" — ווי א רשימה, ווי די צען מכות. דאס ווייזט אז א סיפור האט א **סדר** און **אריכות** — אסאך פארטס, נישט ווי א דיבור וואס קען זיין איין זאך. און "ספר" (בוך) איז מסתמא אויך דער זעלבער שורש. קען זיין אז פון "למען תספר" לערנט מען "כל המרבה" — ווייל לשון סיפור אימפליצירט אריכות.

הלכה ב': מצוה להודיע לבנים

דער רמב"ם'ס ווערטער

"מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו, שנאמר והגדת לבנך"

פשט

ס'איז א מצוה צו מודיע זיין די קינדער וועגן יציאת מצרים, אפילו אויב זיי האבן נישט געפרעגט. דער מקור איז "והגדת לבנך" — וואס שטייט אן א תנאי פון פרעגן (אנדערש ווי "כי ישאלך בנך" וואס שטייט ביי אנדערע פסוקים).

חידושים און ביאורים

1) צוויי מצוות. ס'איז דא א מצוה פון ענטפערן ווען דער קינד פרעגט ("כי ישאלך"), אבער אויך א באזונדערע מצוה פון דערציילן אן פרעגן ("והגדת").

2) "להודיע" — נישט סתם זאגן לעבן די קינדער. דער חלק פון סיפור יציאת מצרים וואס האט צוטון מיט קינדער איז טאקע **"about" די קינדער** — מען מוז עס צופאסן צום קינד. ס'איז נישט גענוג אז דער טאטע זאגט דעם זעלבן נוסח הקידוש לעבן זיין קינד.

הלכה ב' (המשך): לפי דעתו של בן

דער רמב"ם'ס ווערטער

"לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד? אם היה קטן או טיפש אומר לו: בני, כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובליל הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם, מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו, הכל לפי דעתו של בן."

פשט

פאר א קטן/טיפש — פשוטע שפראך מיט משלים פון עבדות וואס ער קען פארשטיין, און "פדה אותנו הקב"ה". פאר א גדול וחכם — מער דעטאלירטע ידיעה פון וואס איז געשען, אריינגערעכנט "על ידי משה רבינו".

חידושים און ביאורים

1) דער רמב"ם'ס אייגענע ציור. די גאנצע נוסח/ביישפיל וואס דער רמב"ם גיבט ("בני כולנו היינו עבדים...") האט **דער רמב"ם אליינס געמאכט**. אין דער משנה שטייט נאר "לפי דעתו של בן אביו מלמדו". אין דער גמרא שטייט א מעשה מיט רב נחמן וואס האט געזאגט "לדוריה עבדו" וועגן אן עבד. דער רמב"ם האט ארויסגעשטעלט אליינס ווי אזוי דאס זעט אויס פראקטיש.

2) אונזער הגדה איז נישט באמת מקיים "לפי דעתו של בן". אין אונזער הגדה שטייט שוין "כנגד ארבעה בנים" מיט א פעסטן נוסח פאר יעדן — אבער מען איז נישט באמת'דיג מקיים דערמיט "לפי דעתו של בן", ווייל ס'איז א שטאנדארדיזירטער טעקסט. **ס'איז א קשיא צו מען איז מחויב עקסטער, חוץ פון דער הגדה, צו מסביר זיין פאר יעדן קינד לפי זיין מדרגה.** דער רמב"ם שרייבט נישט פראקטיש מער ווי מען זאגט די הגדה — דא זאגט ער די הלכה טעארעטיש, קען זיין מען דארף עס טאקע טון חוץ פון דער הגדה.

3) "על ידי משה רבינו" — נאר פאר דעם גדול וחכם. א זייער אינטערעסאנטער חילוק: ביים קטן/טיפש זאגט דער רמב"ם **"פדה אותנו הקדוש ברוך הוא"** — דער אייבערשטער אליין. ביים גדול וחכם לייגט ער צו **"על ידי משה רבינו"**. פאר קליינע קינדער זאגט מען פשוט "הקב"ה האט אונז אויסגעלייזט." פאר גרויסע חכמים איז מען מסביר אז הקב"ה האט עס געטון **דורך זיין שליח משה רבינו** — דאס איז א דיפערע הבנה, אז "הקב"ה" איז א הפשטה, און אין אמת'ן האט ער געווירקט על ידי שליחו. דער רמב"ם זאגט אז **ס'איז דא א גרויסע סוד אין דעם**.

4) דער חילוק צווישן קטן און גדול — מעשיות vs. הבנה. דער קטן באקומט **מעשיות** — פשוטע, קאנקרעטע בילדער ("ווי יענער עבד"). דער גדול וחכם באקומט **הבנה/ידיעה** — "מה שאירע לנו", וואס איז עקטשועלי געשען, מיט א דיפערע פארשטאנד פון ווי אזוי הקב"ה ווירקט אין דער וועלט.

5) "כמו שפחה זו או כמו עבד זה" — רחמנות-עלעמענט. דער רמב"ם'ס נוסח פאר דעם קטן ברענגט אריין א רחמנות-עלעמענט — "זעסט יענעם עבד? אזוי זענען מיר אלע געווען." דאס איז פאראלעל צו וואס די תורה זאגט ווען זי מצוה אונז צו זיין גוט צו עבדים: "געדענק אז דו ביסט געווען אן עבד אין מצרים." אין א צייט וואו ס'איז נישטא מער קיין עבדים, איז דאס אפשר נאך שטארקער — ווייל מענטשן טראכטן בכלל נישט אז עבדות איז נארמאל, און דאס מאכט דעם געדאנק נאך מער שרעקעדיג.

6) "קטן או טיפש" vs. "גדול וחכם". דער אפאזיט פון "קטן" איז "גדול", און דער אפאזיט פון "טיפש" איז "חכם" — מען דארף **ביידע**: גדול **און** חכם. ס'איז נישטא אזא זאך ווי א "קטן חכם" אין דעם קאנטעקסט — א קטן איז ממילא א טיפש (נישט ווייל ער איז דום, נאר ווייל מען עקספעקט נישט מער פון אים).

הלכה ג': שינויים בליל הסדר כדי שהבנים ישאלו

דער רמב"ם'ס ווערטער

"וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, עד שישיב להם... כך וכך אירע וכך וכך היה."

פשט

מען דארף מאכן שינויים בליל הסדר כדי די קינדער זאלן באמערקן און פרעגן, און דעמאלט ענטפערט מען זיי מיט דער סיפור יציאת מצרים.

חידושים און ביאורים

1) דער פסיכאלאגישער יסוד פון שאלה ותשובה. דער רמב"ם האט פריער געזאגט אז אפילו ווען דער זון פרעגט נישט, דארף דער טאטע רעדן. אבער דער אידעאל איז אז דער קינד זאל פרעגן, ווייל ווען מען ענטפערט אויף א שאלה, הערט דער פרעגער אסאך בעסער צו. דאס איז א יסוד אין

חינוך — תשובות אויף אומגעפרעגטע שאלות ווערן נישט אזוי גוט אויפגענומען. [Digression: ס'ווערט געבראכט א מעשה פון א משגיח וואס האט זיין גאנצן שיעור געזאגט אלס "ענטפער" אויף א בחור'ס נארישע שאלה, כדי דער בחור זאל פילן אז ער האט א גוטע קשיא געפרעגט, און דערמיט בעסער צוהערן.]

2) פארוואס דארף מען עקסטרע שינויים — מצה און מרור אליין זאלן דאך געוגנוג זיין? די תורה זאגט דאך אז דער קינד וועט פרעגן וועגן מצה און מרור — פארוואס דארף מען נאך צוגעבן שינויים? תירוץ: (א) מצה און מרור קומען ערשט שפעטער, מען וויל שוין פאר דעם אנרעגן שאלות; (ב) אמאל איז מצה נישט גענוג ניכר — דער קינד האט שוין געלערנט אין חדר, ס'ווערט א "ריטשועל" און וויניגער עכט, ספעציעל ווייל מען טוט עס יעדע יאר.

3) "כך וכך אירע וכך וכך היה" — דאפלטע לשון. דער רמב"ם'ס לשון אין דער ענטפער איז מדויק — "אירע" און "היה" זענען צוויי באזונדערע לשונות. דער רמב"ם וויל אז דער ענטפער זאל זיין קאנעקטעד צו דער ריעליטי — מען זאל דערציילן וואס איז טאקע געשען, נישט היוכע תורות אויף קבלה'דיגע דרשות. מען דארף נאך אויספארשן וואס דער חילוק איז צווישן "אירע" און "היה" — אפשר מיינט "אירע" דעם צער/גנות (א לשון רע/צער), און "היה" מיט דעם שם הוי'ה דייטעט אויף דער יד השם אין דער ישועה.

4) וכיצד משנה — די פרטים פון שינויים:

- **קליות ואגוזים (געבראטענע ווייצלעך און ניסלעך):** מען טיילט אויס פאר די קינדער. אין דער גמרא שטייט דער טעם "כדי שלא ישנו וישאלו" — אז זיי זאלן נישט איינשלאפן. דער רמב"ם אבער זאגט עס נאר אלס שינוי, נישט מפורש וועגן שלאפן. ווען קינדער זענען מיד, באמערקן זיי גארנישט — מען מוז זיי ערשט אויפהאלטן מיט נאש, און דערנאך מאכן די שינויים.
- **עוקרין השלחן מלפניהם קודם שיאכלו:** מען רוקט אוועק דעם טיש פאר מען עסט. אמאל האט מען געבראכט א טיש צום עסן און אוועקגענומען — היינט איז דער סדר אנדערש, דערפאר זאגן די ראשונים אז מען איז יוצא מיט צודעקן די מצות, וואס איז א סימבאלישע זאך.
- **חוטפין מצה זה מיד זה:** אויך א מנהג וואס מיר טוען נישט ממש, אבער עטלעכע זאגן אז מיר זענען מקיים דאס מיטן כאפן אפיקומן (צפון).

הלכה ג' (המשך): אין לו בן, אשתו שואלתו

דער רמב"ם'ס ווערטער

"אין לו בן, אשתו שואלתו. אין לו אשה, שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה. ואפילו כולן חכמים. היה לבדו, שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה."

פשט

ווען ס'איז נישטא קיין קינד, פרעגט די פרוי; ווען ס'איז נישטא קיין פרוי, פרעגן חברים איינער דעם צווייטן; ווען מען איז אליין, פרעגט מען זיך אליין.

חידושים און ביאורים

1) מה נשתנה אלס סדר אמירה, נישט נאר שאלה. ווען א מענטש איז אליין און "שואל לעצמו," ווערט מה נשתנה מער א סדר אמירה ווי א עכטע שאלה. אפילו ווען צוויי חכמים פרעגן איינער דעם צווייטן, איז עס א "פאלשע שאלה" ווייל ביידע ווייסן דעם ענטפער — ס'איז מער א פארמאט.

2) דער פסיכאלאגישער תועלת פון שאלות אפילו ווען מען ווייסט דעם ענטפער. אפילו ווען א מענטש לערנט אליין, האט ער א תועלת פון פרעגן שאלות — אזוי ווי ווען מען לערנט גמרא אליין, זאגט מען אויך "תיובתא" און לאזט נישט אויס די ווערטער, אפילו מען ווייסט שוין דעם תירוץ.

3) א קשיא אויף דעם מהלך פון דער רמב"ם'ס שיטה. דער רמב"ם האט דאך אין משנה תורה אוועקגעלאזט די שאלות פון דער גמרא — ער האט געמאכט א ספר הלכות און דעם שאלה-תשובה פארמאט. דאס שטימט לכאורה נישט מיט דעם יסוד אז שאלות זענען וויכטיג אפילו ווען מען ווייסט דעם ענטפער.

4) [Digression: אהבת חברים.] "אין לו אשה, שואלין זה את זה" ווייזט אויף דעם וויכטיגקייט פון חברות — ווען מען האט נישט א פרוי, דארף מען מער משקיע זיין אין אהבת חברים כדי נישט צו זיין אליין. "שואל לעצמו" איז עפעס א "פייק" — עס פעלט דער אמת'ער אינטעראקציע.

הלכה ג' (המשך): מתחיל בגנות ומסיים בשבח

דער רמב"ם'ס ווערטער

"וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים ותועים אחר ההבל ורודפים אחר עבודה זרה. ומסיים בדת האמת שקרבנו הקב"ה לו והפרישנו מן הטועים וקרבנו ליחודו."

פשט

מען הייבט אן דעם סיפור מיט דער גנות — אז אונזערע אבות זענען געווען עובדי עבודה זרה — און מען ענדיגט מיט שבח: דער אייבערשטער האט אונז מקרב געווען צו דעת האמת, אונז אפגעשיידט פון די וואס בלאנדזשען, און אונז מקרב געווען צו ייחוד השם.

חידושים און ביאורים

1) דער רמב"ם פסק'נט ביידע שיטות פון גנות. אין דער גמרא (פסחים קט"ז) איז א מחלוקת וואס "מתחיל בגנות" מיינט — רב זאגט "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" (רוחנית'ע גנות), שמואל זאגט "עבדים היינו" (פיזישע גנות). דער רמב"ם פסק'נט ביידע — ער הייבט אן מיט עבודה זרה (ווי רב) און אויך מיט עבדות.

2) דריי לשונות פון עבודה זרה — כופרים, תועים, רודפים — לויט דעם רמב"ם'ס שיטה אין הלכות עבודה זרה:

- **"כופרים"** — דאס איז דער עיקר: זיי האבן נישט געוואוסט פון דעם אמת'ן גאט. לויט דעם רמב"ם אין הלכות עבודה זרה איז דער עיקר פראבלעם פון עבודה זרה די כפירה — ווען מען האלט אז די זון איז א גאט, ווערט דער אמת'ער גאט פארגעסן. "אלהים אחרים אשר לא ידעום."
- **"תועים אחר ההבל"** — דאס איז דער צווייטער שטאפל: די "טעות גדולה שהטעו בה דור אנוש" — מען האט געמיינט אז די גורמי השמים (זון, לבנה, שטערן) האבן א כח, מען איז נאכגעגאנגען הבל — כישוף און אזעלכע זאכן. ווי דער לשון אין שמואל הנביא: "הבל והתוהו אשר לא יועילו ולא יצילו."
- **"רודפים אחר עבודה זרה"** — דאס איז דער דריטער, שפעטערער שטאפל: ווען מען האט שוין אנגעהויבן בויען היכלות און מאכן צלמים — דאס איז שוין עבודה זרה ממש אלס תולדה פון דער פריערדיגער טעות.

דאס שטימט מיט דעם רמב"ם'ס היסטארישער דארשטעלונג אין הלכות עבודה זרה פרק א' וויאזוי עבודה זרה האט זיך אנטוויקלט בשלבים.

3) "לו" מיינט "לידיעתו". דער לשון "שקרבנו הקב"ה לו" ווערט מפורש אז עס מיינט צו וויסן אז ס'איז נאר דא איין באשעפער — דאס איז א ידיעה-באזירטע קירוב, נישט סתם א פראקטישע קירוב.

4) "קרבנו ליחודו" — ייחוד בעבודה. דער רמב"ם האלט (אויף גרונט פון הלכות עבודה זרה) אז איינע פון די גרויסע חידושים פון אברהם אבינו און משה רבינו איז געווען אז מען איז "מייחד בעבודה" — מען מאכט א ספעציעלע עבודה נאר פאר דעם אייבערשטן. אפילו אויב ס'איז דא א קשיא וויאזוי מען קען דינען דעם אייבערשטן וואס איז למעלה מגוף, איז דער פשט אז דורך עבודת השם במיוחד פאר דעם אייבערשטן געדענקט מען דעם איין גאט וואס איז געווען פאר אלע זון און שטערן.

5) צייטפונקט פון טעות עבודה זרה — רמב"ם קעגן כוזרי. דער כוזרי האט א שווערע קשיא: אדם הראשון האט דאך געדינט דעם אייבערשטן, נח

אויך — ווען איז געווארן די טעות? דער כוזרי מוז זאגן אז "זמן משתרך" איז געווען יוצא מן הכלל. אבער דער רמב"ם זאגט אז עס האט זיך אנגעהויבן "בימי אנוש." ס'ווערט אבער מסופק אז דער רמב"ם מיינט אפשר אפילו בימי אדם הראשון, ווייל ער שרייבט נישט קיינמאל קלאר ווען גענוי די טעות האט זיך אנגעהויבן.

6) ראיה אז קרבנות האבן אנגעהויבן בימי אדם — און דער רמב"ן'ס קשיא. אדם הראשון האט געמאכט קרבנות, קין והבל האבן מפורש געמאכט קרבנות. דער רמב"ם האלט אז קרבנות זענען געווען א תגובה קעגן עבודה זרה (מורה נבוכים). דער רמב"ן'ס גרויסע קשיא אויפן רמב"ם איז: וויאזוי קען מען זאגן אז קרבנות איז נאר קעגן עבודה זרה, אז קין והבל האבן שוין געמאכט קרבנות? מען קען פארענטפערן אז דער רמב"ם האלט אמת'דיג אז עבודה זרה האט זיך שוין אנגעהויבן פון גאר פריער.

7) פארוואס מתחיל בגנות — "לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא". די שמחה מיט דעת האמת איז נאר ווען מען ווייסט אז עס איז נישט אייביג געווען אזוי. ווען דאס וואלט געווען דער שטענדיגער מצב, וואלט די שמחה נישט אזוי גרויס. מענטשן קענען בלאנדזשען אויף אסאך יארן אין עבודה זרה — דערפאר פרייען מיר זיך מיט דעת האמת.

8) [Digression: Narrative theory — א מעשה דארף א קאנפליקט.] אויך לויט narrative theory — וויאזוי מען לערנט אויס שרייבן מעשיות — דארף א מעשה האבן א קאנפליקט/פראבלעם, און מען סאלווט די פראבלעם. אן דעם איז נישט קיין מעשה. דאס פאסט מיט דעם פארמאט פון שאלה-תשובה.

הלכה ג׳ (המשך): דער צווייטער חלק — עבדים היינו

דער רמב"ם'ס ווערטער

"וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותינו."

פשט

דער צווייטער חלק פון "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" איז דער פראקטישער/פיזישער חלק — מען דערציילט פון שקלאפעריי אין מצרים און ענדיגט מיט נסים ונפלאות און חירות.

חידושים און ביאורים

1) צוויי סטאריעס — מחלוקת רב ושמואל, ביידע מקויים. ס'איז דא צוויי סטאריעס: (א) דער רוחניות'דיגער חלק — עבודה זרה ביז דעת האמת, (ב) דער פראקטישער חלק — שקלאפעריי ביז חירות. דאס איז די מחלוקת אין גמרא (פסחים קטז.) צווישן רב (מתחילה עובדי עבודה זרה) און שמואל (עבדים היינו). רב פפא זאגט אז מען טוט ביידע, און דער רמב"ם לייגט אריין ביידע.

2) ביידע סטאריעס זענען סיימולטעיניעס אבער נישט אידענטיש. דער רמב"ם לייגט עס נישט ארויס אלס איין זאך (ווי מען זאגט "גאולה בגשמיות און גאולה ברוחניות"). ער לייגט עס ארויס אלס צוויי באזונדערע סטאריעס וואס לויפן איינס לעבן דעם אנדערן. דער רמב"ם באנוצט נישט דעם לשון "גאולה רוחנית" — ער שטעלט עס פאר אלס צוויי באזונדערע ענינים וואס זענען גראדע געשען אין דער זעלבער צייט. אין מצרים זענען זיי געווען שקועין בעבודה זרה, און ווען זיי זענען נגאל געווארן זענען זיי אויך נגאל געווארן מבחינה רוחנית — אבער דער רמב"ם פרעזענטירט עס אלס צוויי באזונדערע נאראטיוון.

3) די ערשטע סטארי האט אנגעהויבן פריער. ביי דער ערשטער סטארי (עבודה זרה → דעת האמת) האט די ישועה שוין אנגעהויבן בימי אברהם, מיט דעם שפיץ בימי משה ווען ס'איז געווען א תורה. אין מצרים איז מען פארגעסן געווארן ייחוד השם, און משה האט עס צוריק אויפגעוועקט. ביי ביידע סטאריעס איז עס געווען מער ווי איין דור.

4) "כל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח." דאס גייט אויף די פרשה פון ארמי אובד אבי (דברים כ"ו), וואו ס'שטייט דער מהלך פון גנות צו שבח. פראקטיש מקיים מען "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" דורך זאגן די פרשה פון פרשת כי תבוא. ווען מען זאגט נאר די פסוקים אליין האט מען דעם בעיסיק, אבער ווען מען דרש'נט די פרשה — ווי מער מען דרש'נט, אלץ בעסער.

5) "שאירעו ושהיו" vs. "בדרש פרשה זו". ביי דעם ערשטן חלק (עבודה זרה → דעת האמת) האט דער רמב"ם געזאגט "דברים שאירעו ושהיו" — מעשיות וואס זענען געשען. ביי דעם צווייטן חלק זאגט ער "בדרש פרשה זו." ביי דעם ערשטן חלק (עבודה זרה) איז נישט אזוי שטארק דער דגש אויף "שאירעו ושהיו," ווייל דארטן קען מען אויך טראכטן פון די פילאסאפיע וויאזוי די אידן זענען אנגעקומען צו דעת האמת — דאס איז מער אן אינטעלעקטועלער מהלך, נישט נאר א היסטארישע מעשה. ביי דעם צווייטן חלק (עבדים היינו) איז דער דגש אויף דרש'ן די פסוקים — יעדער פסוק ברענגט מען נאך פסוקים און מען לייגט צו פרטים.

6) ארמי אובד אבי — שווער אריינצולייגן דעם ערשטן חלק. מען קען אריינקוועטשן אז "ארמי אובד אבי" מיינט עבודת אבינו (עבודה זרה), אבער עס איז נישט אזוי סימפל. די פרשה רעדט בעיקר פון דעם צווייטן חלק (פיזישע שקלאפעריי און גאולה).

7) אפשר'ער פירוש אין "כך וכך אירע וכך וכך היה". אפשר מיינט "אירע" דעם גנות-חלק (א לשון רע/צער), און "היה" מיינט דעם שבח-חלק מיט דער יד השם (שם הוי'ה). דאס וואלט ערקלערט די דאפלטע לשון.

הלכה ד׳: שלשה דברים — פסח מצה ומרור

דער רמב"ם'ס ווערטער

"כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח מצה ומרור."

פשט

ווער ס'האט נישט דערמאנט די דריי זאכן — פסח, מצה, מרור — האט נישט מקיים געווען זיין חוב אויף ליל הסדר.

חידושים און ביאורים

1) וואס מיינט "לא יצא ידי חובתו"? דער ריטב"א ברענגט ראשונים וואס זאגן אז "לא יצא" מיינט נישט אז מען איז ממש נישט יוצא — נאר אז מען האט נישט גענוג גוט מקיים געווען. ס'איז א שאלה אויב "לא יצא" מיינט נישט יוצא פון דעם סדר, אדער נישט יוצא פון אלעס. דער רמב"ם ברענגט סך הכל דעם לשון המשנה (פסחים קטז:) און מען קען נישט מדייק זיין פון דעם רמב"ם וואס עס מיינט, ווייל ער לייגט נישט צו קיין פירוש.

2) דער ענין פון זאגן די סיפור אויף די מצוות — טעמי המצוות. דער דין איז אז מען זאל זאגן די סיפור יציאת מצרים אויף/דורך די מצוות. מען דארף מפרש זיין די טעמי המצוות. דאס איז אויך א מין שאלה-תשובה: די מצוה איז די שאלה (פארוואס טוט מען דאס?), און דער טעם/סיפור איז די תשובה. אבער מען זאל נישט אריינקוועטשן אלעס אין איין זאך — שאלה-תשובה איז איין ענין, און טעמי המצוות איז א באזונדערער ענין.

3) רמב"ם לשיטתו — ידיעת טעמי המצוות איז אהבת השם. דער רמב"ם'ס שיטה איז אז ידיעת טעמי המצוות ברענגט צו אהבת השם. דאס פאסט מיט דעם דין אז מען דארף מפרש זיין פארוואס מען עסט פסח, מצה, מרור.

4) פסח — על שם שפסח המקום. דער רמב"ם ברענגט דעם פסוק "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל" — דאס איז ממש א שאלה-תשובה וואס שטייט אין פסוק: "כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שאלה), "ואמרתם זבח פסח הוא" (תשובה). אבער דער רמב"ם רעכנט דאס נישט אלס טייל פון דעם מה נשתנה שאלה-תשובה — עס איז א באזונדערער דין.

5) **מרור — על שם שמררו המצרים.** מען עסט מרור ווייל די מצרים האבן פארביטערט דאס לעבן פון אונזערע אבות אין מצרים. דער טעם פון מרור שטייט נישט בפירוש אין פסוק – עס קומט פון דער משנה פון רבן גמליאל, א מדרש חז"ל.

6) **דער נאמען "מרורים" — ווי "פסח".** אין גמרא האבן די ביטערע גרינסן אנדערע נעמען, און מ'רופט זיי "מרורים" אזוי ווי מ'רופט דעם קרבן "פסח" – דער נאמען איז נישט דער אייגנטלעכער נאמען פון דעם מין, נאר א נאמען וואס ווייזט אויף דעם ענין. אזוי ווי "פסח" איז נישט א נאמען פון א מין קרבן נאר א נאמען אויפן נס ("פסח ה' על בתי בני ישראל"), אזוי אויך "מרורים" איז א נאמען וואס קומט פון דער סיבה – "שמררו המצרים".

7) **מצה — "על שם שנגאלו".** דער רמב"ם זאגט "על שם שנגאלו" – אבער דאס ווארט "מצה" איז נישט א לשון גאולה. דער פשט איז אז מצה דערמאנט דעם חפזון פון יציאת מצרים. דער ווארט "על שם" ביים רמב"ם מיינט נישט "אין דעם נאמען" (לשון), נאר "וועגן" – עס איז א טעם, נישט אן עטימאלאגישע פארבינד

ונג.

הלכה ד' (סוף): "ודברים אלו כולם הן הנקראין הגדה"

דער רמב"ם'ס ווערטער

"ודברים אלו כולם הן הנקראין הגדה"

פשט

אלע זאכן וואס זענען דערמאנט געווארן – זכירה, הגדה לבן, שאלה ותשובה, מתחיל בגנות, שלושה דברים – דאס אלעס צוזאמען הייסט "הגדה".

חידושים און ביאורים

1) **דער באגריף "הגדה" אין לשון חז"ל.** "הגדה" איז דער סך הכל פון אלע חלקים פון דער מצוה צוזאמען. "סיפור" און "הגדה" זענען שם מושאל – זיי מיינען די זעלבע זאך.

2) **[Digression: וועגן דעם ווארט "הגדה".]** הגדה אין תורה איז אנדערש פון אמירה. הגדה מיינט אלעמאל ווען מ'זאגט עפעס פאר איינעם וואס ער האט נאכנישט געוואוסט. מ'קען זאגן "למה לא הגדת לי" – פארוואס האסטו מיר נישט מודיע געווען. אבער ס'איז נישט גאנץ קלאר, ווייל מ'געפינט "ויגד ה' אל משה" און "והגד להם את בריתי" וואו עס מיינט נישט דווקא נייע אינפארמאציע.

הלכה ה': בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו

דער רמב"ם'ס ווערטער

"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר 'ואותנו הוציא משם'. ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה 'וזכרת כי עבד היית'."

פשט

אין יעדן דור דארף א מענטש ווייזן זיך אליין ווי ער איז אליין יעצט ארויסגעגאנגען פון שעבוד מצרים.

חידושים און ביאורים

1) **"להראות" נישט "לראות".** דער רמב"ם זאגט "להראות את עצמו" (נישט "לראות" ווי אין אונזער הגדה) – דאס מיינט מ'דארף עס **ווייזן מיט מעשים**, נישט נאר מיט דיבורים. דאס איז א נייע מדרגה איבער דעם סיפור: מ'דארף עס "עקטן", טון פעולות וואס ווייזן חירות.

2) **"עתה" — נישט אן אלטע מעשה.** דער שליסל-ווארט איז "עתה" – נישט אן אלטע מעשה, נאר כאילו עס געשעט יעצט. דער מקור איז "ואותנו הוציא משם" – "ואותנו" מיינט אונז אליין, נישט אונזערע זיידעס.

3) **"וזכרת כי עבד היית" — אין יחיד.** "היית" אין יחיד, דו אליין ביסט געוועזן אן עבד. "עבדים היינו" איז וואס דער טאטע פארציילט, אבער "עבד היית" מיינט עס איז נוגע פאר דיר פערזענלעך.

4) **דער טעם פארוואס מ'קען זאגן "כאילו".** ווייל אן דעם נס וואלט דער שעבוד געקענט אנהאלטן פאר אסאך דורות – מענטשן בלייבן קנעכט פאר אסאך דזשענערעישאנס. ממילא איז דער נס אויך פאר אונז רעלעוואנט.

5) **[Digression: "כאילו" אין אידישקייט.]** אלעס אין אידישקייט איז "כאילו" – כאילו יצא ממצרים, כאילו עומד בסיני. ווען איז עפעס נישט כאילו? ווען עס געשעט א צרה דארף מען באמת א תענית. ווען א מענטש האט אליין א נס, זאגט מען ברכת הנס – דאס איז באמת, נישט כאילו.

הלכה ה' (המשך): לפיכך — הסבה דרך חירות

דער רמב"ם'ס ווערטער

"לפיכך כשסועדין בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות."

פשט

דערפאר דארף מען ביים סעודה זיצן אנגעלאנט, דרך חירות, ווי א בן חורין.

חידושים און ביאורים

1) **דער "לפיכך" פארבינדט הסבה מיט "כאילו הוא יצא".** מ'זיצט בהסבה כדי צו ווייזן כאילו ער איז אליין ארויסגעגאנגען, נישט כדי צו פארציילן בעסער.

2) **הסבה איז א באזונדערע פעולה — ווייזן חירות דורך באדי לענגווידזש.** דער רמב"ם זאגט נישט אז הסבה איז כדי מ'זאל זיך מער פרייען מיטן סיפור. עס איז א באזונדערע פעולה – ווייזן חירות דורך באדי לענגווידזש, נישט דורך ווערטער. ווען איינער פרייט זיך באמת, זעט מען עס אויף אים – ער דארף נישט זאגן גארנישט.

הלכה ו': ארבע כוסות

דער רמב"ם'ס ווערטער

"וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייבים לשתות בלילה הזה ארבע כוסות של יין, אין פוחתין מהם."

פשט

יעדער, מענער און פרויען, דארפן טרינקען פיר כוסות וויין, נישט ווייניגער.

חידושים און ביאורים

1) **דין צדקה פאר ד' כוסות.** ווייל ארבע כוסות איז א חיוב, דארפן גבאי צדקה אויך געבן פאר אן עני נישט ווייניגער ווי ארבע כוסות – "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו".

2) **שיעור כוס.** א "כוס" מיינט נישט א גלאז, נאר א שיעור רביעית.

הלכה ו' (המשך): הסבה — ווער דארף, ווער נישט

דער רמב"ם'ס ווערטער

"ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב... אשה אינה צריכה הסבה... אם אשה חשובה צריכה הסבה."

פשט

אפילו דער ארעמסטער איד דארף הסבה. א פרוי דארף נישט, אויסער אן אשה חשובה.

חידושים און ביאורים

1) **"עני שבישראל" — צוויי פירושים.** (1) ער איז הונגעריג און וויל כאפן עסן – זאגט דער רמב"ם, ניין, זעץ זיך באקוועם מיט דער גאנצער צערעמאניע. (2) ער איז ענלעך צו אן אשה וואס האט נישט חשיבות – ער

איז "אן עבד אין זיין אייגענע הויז", ער האט נישט קיין חשיבות, פונדעסטוועגן דארף ער הסבה.

2) דער לשון "עד שיסב". עס מיינט ער זאל נישט אנהייבן עסן ביז ער מאכט זיך באקוועם.

3) אשה — דער טעם. א פרוי זיצט מיט הכנעה לעבן דעם מאן, דער מאן איז דער וואס זיצט בהסבה. אבער אן אשה חשובה וואס האט פרידאם – יא. דער רמ"א פסק'נט: "ונשים שלנו כולן חשובות" – אין אשכנז זענען אלע פרויען חשוב.

הלכה ו' (המשך): בן אצל אביו, תלמיד בפני רבו

דער רמב"ם'ס ווערטער

"בן אצל אביו צריך הסבה... תלמיד בפני רבו אינו מיסב."

פשט

א זון ביי זיין טאטע דארף הסבה, אבער א תלמיד פאר זיין רבי – נישט.

חידושים און ביאורים

1) דער חילוק צווישן "שמש בפני רבו" און "תלמיד בפני רבו". שמש/בן ביי טאטע – דאס איז א פראקטישע הכנעה, ער איז תלוי אין איס, אבער דאס איז נישט גענוג צו פטור'ן פון הסבה. אבער תלמיד בפני רבו – דארט איז די הכנעה וועגן כבוד התורה, און דאס איז שטארק גענוג צו פטור'ן.

2) "רבו" — צוויי באדייטונגען. "רבו" ביי שמש מיינט בעל הבית/אדון (דער לשון "רב" מיינט אדון), אבער "רבו" ביי תלמיד מיינט זיין תורה-רבי – נישט איינער וואס לערנט אים נגרות.

הלכות הסבה: אויף וועלכע זייט

דער רמב"ם'ס ווערטער

הסיבה מיינט אנגעלאנט אויף די לינקע זייט. אויף די רעכטע זייט אדער אויף פנים/רוקן איז נישט הסיבה.

פשט

הסיבה איז ספעציפיש אויף לינקס, ווייל דאן קען מען נוצן די רעכטע האנט צום עסן/טרינקען. ליגן אויף פנים אדער רוקן איז אויך נישט הסיבה.

חידושים און ביאורים

דער רמב"ם שליסט אויס דריי אנדערע פאזיציעס — רעכטע זייט, אויפן פנים, אויפן רוקן — אלע זענען נישט הסיבה.

ווען דארף מען הסיבה?

דער רמב"ם'ס ווערטער

"אימתי צריך הסיבה — בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע כוסות. שאר אכילתו ושתייתו — אם היסב הרי זה משובח."

פשט

הסיבה איז א חיוב נאר ביי צוויי מצוות: אכילת כזית מצה און שתיית ד' כוסות. פאר אלע אנדערע עסן און טרינקען ביים סדר איז הסיבה א הידור אבער נישט מחויב.

חידושים און ביאורים

1) מרור דארף נישט הסיבה, כאטש עס איז אויך א מצוה ביים סדר.

2) "הרי זה משובח" — גרינג צו זיין משובח. מ'דארף נאר עסן די רעסט פון סעודה מיט הסיבה.

3) הגדה און הסבה. דער רמב"ם זאגט "אכילתו ושתייתו," נישט הגדה — ס'ווערט געפרעגט צי הגדה דארף אויך הסבה.

ארבע כוסות — מזיגה (מישן מיט וואסער)

דער רמב"ם'ס ווערטער

"ארבע כוסות אלו צריך למזוג אותן כדי שתהא שתייתן עריבה, לפי היין ולפי דעת השותה. ולא יפחות מארבעתן מרביעית יין חי."

פשט

מען דארף מישן די ווײן מיט וואסער אז עס זאל זיין אנגענעם צום טרינקען. וויפיל וואסער — לויט דעם שטארקייט פון ווײן און לויט דעם טעם פון דעם טרינקער. אלע פיר כוסות צוזאמען זאלן נישט האבן ווייניגער ווי א רביעית חי (אנגעמישטע) ווײן.

חידושים און ביאורים

1) "דעת השותה" — נישט "opinion" נאר "טעם/אהבה". אזוי ווי "הלכות דעות" מיינט מידות, נישט מיינונגען.

2) שיעור ווײן פאר יעדע כוס. א רביעית חי ווײן פאר אלע פיר כוסות צוזאמען מיינט אז יעדע כוס האט נאר א פערטל רביעית אנגעמישטע ווײן — דער רעסט איז וואסער.

שתיית יין שאינו מזוג — יצא ידי ד' כוסות אבער לא יצא ידי חירות

דער רמב"ם'ס ווערטער

"השותה ארבע כוסות אלו מיין שאינו מזוג — יצא ידי ארבע כוסות אבל לא יצא ידי חירות."

פשט

ווער עס טרינקט אנגעמישטע ווײן (צו שטארק) איז יוצא ד' כוסות אבער נישט יוצא חירות.

חידושים און ביאורים

1) שווערע סתירה. פריער האט דער רמב"ם אויסגעזען ווי ד' כוסות איז אליין א דין אין דרך חירות. ווי קען מען זיין יוצא ד' כוסות אן חירות?

2) תירוץ — לעווּלס פון חירות. עס זענען דא צוויי שיכטן: (1) דער פארמאלער דין פון ד' כוסות — דאס האט ער מקיים; (2) דער ענין פון חירות — אז עס זאל זיין אנגענעם און געשמאק — דאס האט ער נישט מקיים.

3) צי דארף ער איבערטרינקען? דער מסקנא איז **ניין** — "לא יצא ידי חירות" מיינט נישט אז ער מוז נאכאמאל טרינקען, נאר אז ער האט נישט מקיים געווען כראוי. ער קען עס שוין נישט פאררעכטן.

4) נאך א פירוש. חירות איז נישט דווקא ד' כוסות — חירות קען מען האבן אפילו מיט איין גוטע כוס. דער מענטש וואס האט געטרונקען שלעכטע ווײן האט בכלל נישט חירות געהאט.

שיעור שתייה פון יעדע כוס

דער רמב"ם'ס ווערטער

"ושתה מכל כוס מהם רובו — יצא."

פשט

מען דארף טרינקען א רוב פון יעדע כוס (רוב רביעית).

חידושים און ביאורים

"מכל כוס מהם" — יעדע כוס באזונדער. דער רמב"ם איז מדייק אז **יעדע כוס באזונדער** דארף א רוב. מ'קען נישט טרינקען איין כוס איינגאנצן און דערפאר ווייניגער פון א רוב ביי א צווייטע. יעדע כוס האט איר אייגענעם שיעור.

ברכות אויף יעדע כוס

דער רמב"ם'ס ווערטער

"כל כוס וכוס מארבע כוסות אלו מברך עליו ברכה בפני עצמה. כוס ראשון — קידוש היום. כוס שני — קורא עליו את ההגדה (ברכת גאל ישראל). כוס שלישי — ברכת המזון. כוס רביעי — גומר עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר."

פשט

יעדע כוס האט איר אייגענע ספעציעלע ברכה — נישט בורא פרי הגפן, נאר די ברכה וואס געהערט צו דעם חלק פון סדר.

חידושים און ביאורים

1) **"ברכת השיר".** ווערט מפורש ווי די ברכה נאך הלל (נישט הלל אליין). דאס קען זיין הללוך אדער נשמת —ביידע זענען ברכות נאך הלל.

2) **וויכטיגער דיוק — בורא פרי הגפן.** דער רמב"ם דערמאנט דא נישט בורא פרי הגפן אויף יעדע כוס. די שאלה צי מ'מאכט אן עקסטערע בורא פרי הגפן אויף יעדע כוס ווערט איבערגעלאזט פאר דעם קומענדיגן פרק.

טרינקען צווישן די כוסות

דער רמב"ם'ס ווערטער

"בין הכוסות האלו — אם רצה לשתות, שותה. אבער בין שלישי לרביעי — אינו שותה."

פשט

צווישן כוס 1-2 און 2-3 מעג מען טרינקען. צווישן כוס 3-4 טאר מען נישט.

חידושים און ביאורים

דער רמב"ם גיט נישט קיין טעם. דער טעם איז ווייל נאך ברכת המזון (כוס 3) עסט מען שוין נישט, און עקסטערע ווין קען אים שיכור מאכן, און ער דארף נאך זאגן הלל. צווישן די ערשטע כוסות קומט נאך א סעודה וואס מייפיגט דעם ווין.

חרוסת

דער רמב"ם'ס ווערטער

"חרוסת מצוה מדברי סופרים, זכר לטיט שהיו עובדים בו במצרים. כיצד עושין אותו — לוקחין תמרים או גרוגרות או צמוקים וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ, ומטבל במעשה בתבלין כמו תבן בטיט."

פשט

חרוסת איז א מצוה דרבנן, א זכר צום טיט פון מצרים. מ'מאכט עס פון תמרים/פייגן/ראזשינקעס, צעדריקט זיי, לייגט צו חומץ, און תבלינים פאר טעקסטשער — ענליך צו תבן אין טיט.

חידושים און ביאורים

1) **תבלינים פאר טעקסטשער, נישט פאר טעם.** די תבלינים זענען נישט פאר טעם נאר פאר טעקסטשער — צו מאכן עס געדיכט/הארט ווי תבן אין טיט.

2) **חומץ אנשטאט שאור.** אין אנדערע צייטן פון יאר לייגט מען אריין שאור אנשטאט חומץ (אבער פסח נישט).

3) **פארבינדונג מיט "בית החרוסת".** עס ווערט פארבונדן מיט דעם פריערדיגן לימוד וועגן "בית החרוסת" — דער פלאץ וואס האט חומץ.

מרור — מצוה מדרבנן בזמן הזה

דער רמב"ם'ס ווערטער

"אכילת מרור אינו מצוה מן התורה בפני עצמה, אלא תלוי באכילת הפסח — שמצות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים. ומדברי סופרים לאכול המרור לבדו בלילה הזה אפילו אין שם קרבן פסח."

פשט

מרור איז מדאורייתא נאר א חלק פון דער מצוה פון אכילת קרבן פסח — איין מצות עשה צו עסן פסח מיט מצה ומרור. אן קרבן פסח איז מרור נאר מדרבנן. מצה, אבער, האט אן אייגענע מצוה מדאורייתא פון "בערב תאכלו מצות."

חידושים און ביאורים

גרויסער חילוק צווישן מצה און מרור. מצה האט צוויי מצוות — (1) אכילת מצה בפני עצמה, (2) אכילת מצה מיט פסח ומרור. מרור האט נאר איינע — נאר מיט פסח. דערפאר אן קרבן פסח איז מרור נאר דרבנן. דאס איז דער יסוד פארוואס מ'מאכט א ברכה "על אכילת מרור" אבער עס איז נאר מדרבנן בזמן הזה.

חמשת מיני מרור

דער רמב"ם'ס ווערטער

"מרורים האמורים בתורה הן — חזרת, עולשין, תמכא, חרחבינא, ומרור. כל אחד מחמשת מיני ירק אלו נקרא מרור. אכל כזית מאחד מהן או מחמשתן — יצא. ובלבד שיהיה לח. ויוצאין בקלח שלהן."

פשט

עס זענען דא פינף מינים ירקות וואס זענען כשר פאר מרור. מ'קען עסן א כזית פון איינס אדער צוזאמען פון אלע. עס מוז זיין פריש (נישט טרוקן). מ'קען אויך נוצן דעם שטענגל.

חידושים און ביאורים

1) **איינער פון די פינף הייסט אליין "מרור".** און אלע פינף ווערן גערופן מרור באופן כללי.

2) **צי מ'קען נוצן אנדערע ביטערע ירקות?** אויב מ'האט נישט די פינף, קען מען אפשר נוצן אנדערע ענליכע ירקות — מ'דארף קוקן וואס איז דער מאחד (דער משותף) פון די פינף, און עפעס ענליכס קען אפשר אויך גיין. דאס איז אנדערש ווי מצה וואו חמשת מיני דגן זענען קלאר אויסגעשלאסן (אורז ודוחן נישט).

3) **"לח" מיינט נישט אויסגעטריקנט.** ווען עס ווערט טרוקן ווי א ספייס איז עס פסול.

4) **דער קלח איז כשר אפילו יבש.** דער סברא איז ווייל דער קלח בלייבט פונקציאנעל — ער האט נאך שארפקייט און ער ארבעט נאך אלס מרור. דערפאר איז ער נישט פסול ווען ער ווערט טרוקן, בניגוד צו די בלעטער וואס ווערן "קריקנט" (קנאקיק/שפרעדיק) און פארלירן זייער אייגנשאפט.

געקאכט אדער איינגעווייקט — פסול

דער רמב"ם'ס ווערטער

אויב מ'האט די מרור געקאכט, איינגעווייקט, אדער געקאכט מיט תבלינים, איז מען נישט יוצא.

פשט

דורך קאכן פארלירט עס דעם טעם מרור. דאס איז א פסול אין דעם חפצא — ס'האט נישט מער דעם נאמען "מרור" בכלל.

חידושים און ביאורים

1) **חילוק צווישן "בלע המרור" און געקאכטע מרור.** ביי בלע המרור (אראפגעשלונגען אן קייען) איז מען יוצא (לויט דעם רמב"ם'ס פסק), כאטש מ'האט נישט געטעמט דעם טעם מרור. דארטן איז דער מרור אליין נאך א מרור — ער האט דעם טעם, נאר דער עסער האט עס נישט דערפילט. אבער ביי געקאכטע מרור איז דער חפצא גופא פסול — **ס'האט נישט דעם נאמען מרור בכלל.** דאס איז א וויכטיגער חילוק: ביי בלע איז דער חסרון אין דעם

גברא (ער האט נישט געטעמט), אבער דער חפצא איז כשר; ביי געקאכט איז דער חסרון אין דעם חפצא גופא — ס'איז מער נישט מרור.

2) די מחלוקת הגרסאות ביי בלע המרור. ס'זענען דא צוויי גירסאות — איין גירסא זאגט **בלע המרור לא יצא**, און די אנדערע גירסא זאגט **יצא**.

דער רמב"ם פסק'נט אז מ'איז יוצא ביי בלע, ווייל דער עיקר טעם מרור איז נאך דא אין דעם מאכל, נאר דער מענטש האט עס נישט געשמעקט.

סוף פרק ז' פון הלכות חמץ ומצה.

תמלול מלא

הלכות חמץ ומצה פרק ז': מצות סיפור יציאת מצרים, ד' כוסות, און סדר הליל

הקדמה: דער רמב"ם'ס סדר אין הלכות חמץ ומצה

Speaker 1:

מורי ורבותי, מיר לערנען היינט הלכות חמץ ומצה פון דעם הייליגן רמב"ם, פרק ז'. אין פרק ז' דא גייען מיר אונז לערנען די מצוה פון סיפור יציאת מצרים, און מער בכלליות די ליל הסדר, פארשידענע מצוות פון די ליל הסדר, אזוי ווי ארבע כוסות און ענליכע מצוות פון די ליל הסדר.

יא, מיר זאגן א שבח והודאה פאר די תומכי השיעור, און פאר די נדבנים, און פאר די ראשי הנדבנים פון אונזער שיעור אין אונזער בית המדרש, הרב ר' יואל הלוי ווערצבערגער. און מיר גייען מיר לערנען די מצוות פון סיפור יציאת מצרים און די ד' כוסות.

סיפור יציאת מצרים איז דאך לכאורה, לכל הפחות פון חובת הלבבות און אנדערע, איז אלעס א סניף אין די גרויסע ענין פון הכרת הטוב. יא. ווען מיר אונז דערמאנענ אונזער ידיד וואס שטיצט די שיעור און מאכט עס אז ס'זאל געשען, און אלע אנדערע אידן וואס הערן און מאכן אז ס'זאל אנגיין. נאר בפרט די וואס לערנען מיט און די וואס שיקן אמאל קשיות און מעסעדזשעס, און דאס איז זייער וויכטיג, ס'איז נאך אזוי וויכטיג ווי געלט. יא, שאלה תשובה איז דאך א חלק פון די סיפור.

דער רמב"ם'ס אויפטיילונג: מצוות vs. סדר עשיית המצוות

סאו מ'דארף געדענקען, דער רמב"ם מאכט זייער א קלארע סדר אין די הלכה, איך האב דא געשריבן א משהו אין מיין רמב"ם. דאס הייסט, געוועלנליך אז מ'לערנט אזוי ווי אין שולחן ערוך, אדער סדר המשנה, הייבט זיך אן ערבי פסחים, ס'איז מכליל, מ'גייט אלע סדר, און מ'לערנט דאך כדי הסדר. יעצט טעסט מען די ערשטע כוס, יעצט די צווייטע כוס, און אזוי ווייטער.

דער רמב"ם האט אבער זייער קלאר צוטיילט די צוויי זאכן. דאס הייסט, קודם שרייבט ער אלע מצוות, יעדע מצוה מצוה פון עצמו, אזוי ווי די סדר פון תרי"ג מצוות, ער גייט, פריערדיגע פרק ו', האט ער גזאגט וועגן די מצוה פון עסן מצה, און יעצט גייט ער זאגן די אנדערע מצוות, ס'איז דא פסח, מנחה, ס'איז דא ביי יציאת מצרים, און די ד' כוסות, א מצוה מדרבנן, און ערשט אין פרק ח' גייט ער זאגן וויאזוי, וואס איז די סדר, פארדעם רופט מען עס די סדר, וואס איז די סדר וואס מ'טוט די מצוות.

סאו, ס'איז דא צוויי אנדערע זאכן, ס'איז דא חילוקים. סאו, דא זאגט ער די עיקר ההלכה, און נאכדעם גייט ער זאגן די מנהגים, געוויסע נאך פרטי דינים וואס זענען דא, אבער ס'איז נישט אזוי ווי די עיקר ההלכה, נאר די סדר עשיות מצוות בליל פסח. געוואלדיג.

יא. איך בכלל מיין אז אין הלכות חמץ ומצה איז דער רמב"ם די מערסטע מסודר לפי הסדר. ווייל קודם זארגט מען זיך מיט די חמץ וואס מ'האט אינדערהיים, דרייסיג טעג וואס מ'הייבט שוין אן, פאר דרייסיג טעג איז שוין דא א שטיקל חוב בדיקה, און די לעצטע פרק האט מען געענדיגט מיט באקן און אפילו שוין מיט נישט עסן ערב פסח.

אין אנדערע הלכות גייט ער נישט, באגלייט ער דיך נישט, נישט אזוי ווי די שולחן ערוך וואס באגלייט דיך. אבער אויך דא נישט עכט, דאס זאג איך, נאר ס'איז נאך אלץ דא א חילוק. למשל, ער זאגט מצוה פון יציאת מצרים, און נאכדעם די מצוה פון ד' כוסות ערשט אין פרק ח', זאגט ער ממש די סדר.

ס'איז אמת אז... אבער בכלליות, איך זאג די גאנצע הלכות חמץ. אמת, אמת, אז די מצוה, די ארדער פון די מצוה וואס ער האט געלייגט, איז בערך ווייניגער ווי די סדר הזמנים וואלט אנגעהויבן מיט... אפילו די ערשטע פרק איז שוין געשטאנען וועגן נישט עסן חמץ ערב פסח, נאכדעם וועגן נישט עסן חמץ אינגאנצן פסח, נאכדעם וועגן באקן מצה, אמת.

הלכה א': מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות

דער רמב"ם'ס לשון

שוין, לערנען זיך דאך א' **מצות עשה של תורה, ס'איז א מצות עשה מן התורה. לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן.**

וועגן איז די מצות עשה של תורה? די מצות עשה של תורה איז אז מ'זאל פארציילן די נסים וואס איז געשען לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן. איך מיין בעצם די נסים זענען אויך געשען בליל חמשה עשר, אבער דעמאלטס זענען נישט אזוי, ווייל נסים ונפלאות זענען געשען פון אנהייב מכת דם, אלע נסים ונפלאות. די מצוה איז אז בליל חמשה עשר זאל מען פארציילן די נסים ונפלאות.

דער מקור: "זכור את היום הזה"

שנאמר, זכור את היום הזה, ס'שטייט אין פסוק **זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים.**

און פון וואו ווייסן אונז אז זכור מיינט דערמאנענ לשבח און באופן שבח והודאה? אפשר וואלט מען געקענט מיינען אז זכור מיינט צו געדענקען, טון מצוות וואס מאכט געדענקען, אזוי ווי זכרון בין עיניך, תפילין מאכט געדענקען.

ניין, אבער אונז ווייסן שוין ביי אן אנדערע מצוה וואס שטייט אן ענליכע לשון. ביי שבת שטייט **זכור את יום השבת לקדשו**, און חז"ל האבן אונז אויסגעלערנט אז זכור מיינט **זכרהו בדברים**, מיט ווערטער, מיט די נוסח פון קידוש וואס דארט רעדט מען פון די מצוה פון שבת.

חידוש: "זכור" מיינט מזכיר זיין, נישט בלויז געדענקען

אין אנדערע ווערטער, דא איז אויך דא, די זכור מיינט פארציילן די נסים ונפלאות.

יא, אין אנדערע ווערטער, די זכור וואס מ'זאגט דאך שבת, ס'קען מיינען צוויי זאכן. ס'קען מיינען פשוט פשט, ממש פשוטו של מקרא, אז איינער פרעגט וואס טייטש זכור את יום השבת? זאגט עס, ס'מיינט געדענק צו היטן שבת. ס'מיינט סך הכל די מצות עשה פון די פעולה פון שביתה, פון וואטעוועגער שבת איז. דאס הייסט, ס'טייטש געדענקען. און נישט נאר ס'טייטש געדענקען על פי פשט, ס'מיינט סך הכל טון די מצוות, ס'מיינט נישט אז ס'איז דא אן עקסטערע מצוה צו געדענקען אין די קאפ שבת.

קומען די חכמים און זאגן אז "זכור" איז טייטש נישט אז ס'איז טייטש טון די מצוות, און נישט אפילו אז ס'איז טייטש געדענקען, נאר ס'איז די אנדערע טייטש. "זכור" איז טייטש דערמאנענ, אזוי ווי מזכיר זיין, אזוי ווי מ'זאגט. מזכיר איז אפשר א לשון תפילה סאמטיים, אזוי ווי מ'זאגט "להזכיר", יא, "ונזכיר שמך", איך מיין ס'איז דא אזעלכע פסוקים. דאס איז עפעס אזא נאך אן הזכרה, איך מיין זאגן, "אשר אזכיר את שמי".

דיון: צו וועמען רעדט מען? שבח והודאה vs. הגדה לבנך

דא איז טאקע א גוטע נקודה, ווייל אין אנדערע פלעצער איז משמע אז מ'פארציילט פאר די קינדער, ווי "והגדת לבנך". ניין, דאס איז נאך נישט דאס. אבער דא זעט אויס אז די עיקר "זכור" איז רעדן צו די אייבערשטער כאילו, זאגן דברי שבח והודאה. לאו דוקא פארציילן פאר די קינדער, אפשר פארציילן ווייל די קינד איז א סניף אין דעם, אבער אזוי ווי קידוש, צו וועמען רעדסטו ביי קידוש? דו רעדסט צו די אייבערשטער. דו רעדסט צו דיר, איך מיין, ווען דו זאגסט עס דערמאנסטו זיך.

יא, מ'דארף וויסן. דאס וואס דו זאגסט שבח והודאה, דאס איז נאך א זאך מיין איך, אבער מזכיר זיין מיין איך פלעגט מען רעדן דערוועגן. אפשר אזוי ווי דער רמב"ם האט געזאגט ביי שבת, "להזכירו דרך קידוש", עפעס אזוי, שבח וגדולה, געדענקסט?

יא. סאו די עיקר מצוה, שפעטער גייט מען לערנען "והגדת לבנך" ווי דו זאגסט, איז לכאורה נאך א הלכה, אבער ס'הייבט זיך אן אמת'דיג פון די נושא פון, אזוי לערנט ער לפחות דער רמב"ן, פון די נושא פון זכירה, וואס טייטש דערמאנען. דערמאנען, דאס איז די...

דער לימוד: "מנין שבליל חמשה עשר?"

איז זאגט דער רמב"ן ווייטער, **"מנין שבליל חמשה עשר?"** פון וואו ווייסן מיר אז די מצוה פון לספר בנסים פון יציאת מצרים איז בליל חמשה עשר? דאס הייסט, ווייל אין די פסוק "זכור" שטייט עס נישט. ווייל ס'קען מיינען, ס'איז דא טאקע שיטות אז ס'איז מחויב אייביג. פון וואו ווייסן מיר די זאך, די מצוה פון סיפור, דוקא פון ליל פסח?

תלמוד לומר, שטייט אין פסוק, **"והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".** דרש'ענען חז"ל, ווען זאל מען פארציילן? ווען איז די "והגדת לבנך"? ווען איז די "ביום ההוא"? זאגן די חז"ל, "בעבור זה". "ביום ההוא" מיינט דער טאג ווען ער גייט פרעגן. ניין, "ביום ההוא" איז נישט א געוויסע טאג, נאר "ביום ההוא" ווען דער טאג ווען דער קינד גייט פרעגן.

אבער שפעטער שטייט אין פסוק, "בעבור זה" - וועגן דאס. וואס טייטשט "בעבור זה"? "בעבור זה" מיינט וועגן דעם מצה ומרור. **"בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".** ווען איז מצה ומרור מונחים לפניך? דעמאלטס איז די חיוב.

איך מיין די גאנצע הקשר פון די פסוקים איז פשט אז די קינד גייט פרעגן וואס איז די פשט פון דעם מצה ומרור, אז דו גייסט טון די מצוות פון פסח, און די קינד גייט פרעגן פארוואס טוסטו די מצוות פון פסח, און דו וועסט אים ענטפערן "בעבור זה עשה ה' לי". דאס איז די גאנצע... איך ווייס נישט אויב די ספעציפישע ווארט איז "בעבור זה", אדער מער די פסוקים ארום און ארום.

דיון: די דרשה אין די הגדה של פסח

יא, די לשון הגמרא איז עפעס אזוי, "בעבור זה בשעה שיש" — דאס הייסט, אין די הגדה של פסח שטייט עס, יא? בעבור זה בשעה שיש — די הגדה מאכט נאך סטעפס, אפשר ראש חודש, אפשר ביינאכט, אפשר נאך פארנאכט. "בשעה שיש מצה ומרור" לערנט ער אז ס'מוז זיין שוין ביינאכט, נישט "ביום ההוא", מ'קען מיינען אז ס'מיינט בי"ד ווען מ'שחט'ט די קרבן פסח.

דיון: פשט אין "בעבור זה עשה ה' לי"

וואס איז דארט פשוט פשט אן די דרשה? וואס טייטשט "בעבור זה עשה ה' לי"? ס'איז דא א פראבלעם אין די פסוק, ווייל די פסוק שטייט צוריקציוועגס. די מפרשים דינגען זיך וואס ער טייטשט.

דאס הייסט, ס'איז דא געווען מפרשים וואס האבן געזאגט אז "בעבור זה" איז טייטש — אזוי זאגט, איך געדענק אז דער אבן עזרא ברענגט די צוויי פירושים — אדער "בעבור זה" טייטשט אז וועגן דעם אז איך זאל טון די מצוות האט מיך דער אייבערשטער ארויסגענומען פון מצרים. אזוי ווי ס'שטייט אסאך מאל אז כדי דו זאלסט טון די מצוות האט דיר דער אייבערשטער ארויסגענומען פון מצרים. אבער ס'איז שווער אין די קאנטעקסט.

דער רשב"ם און אנדערע טענה'ן אז מ'דארף פשוט ליינען די פסוק צוריקציוועגס. מ'דארף זאגן, "בעבור זה" טו איך די מצוה, ווייל "עשה ה' לי". עפעס אזוי, דער פסוק האט נישט געשריבן... עפעס אזוי, "ויתהפך המקרא לדרשו". אזוי לערנט דער רשב"ם, אויב איך געדענק, מער פשוט פשט.

אבער דאס איז נישט... אגעין, מ'קען, אזוי ווי דו זאגסט, די לימוד איז פון די גאנצע הקשר פון די פסוקים, נישט דווקא פון דעם ווארט. ווייל די פסוקים זאגן דאך, שבעת ימים זאלסטו נאר עסן מצה און אזוי ווייטער. ווען ס'הייבט זיך אן, גייט די קינד פרעגן, פארוואס עסן מיר מצה? ס'שטייט נישט דא אז די קינד גייט פרעגן, דאס שטייט נאר אין די נעקסטע פרשה פון "והיה כי יביאך" און "והיה כי ישאלך" אויף בכורים.

אבער דא שטייט שוין, "והגדת לבנך", אויף וואס טו איך די מצוה פון מצה און נישט עסן חמץ? "בעבור זה". יא, אמת. דאס איז די פסוק פון די שני דברים, רייט? "והגדת לבנך". און ווען איז מצה ומרור מונחים לפניך? ביים יום טוב פסח, ווען דו האסט שוין די מצוה. אזוי ווי מיר האבן שוין געלערנט אין די פריערדיגע פרק, אז די מצוה דערפון איז, אין אנדערע צייטן עסט ער מצה נאר אויב ער וויל. די ערשטע נאכט איז די מצוה פון עסן מצה, און דעמאלטס איז די מצוה צו זאגן וואס איז. לספר בנסים ונפלאות.

"אף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים"

זאגט דער רמב"ם, זאלסטו נישט מיינען אז ס'האט צוטון מיט די זון, אזוי ווי אויב איינער וועט נאר לערנען טרוקענע פסוק, וועט מיינען אז אויב האסטו א זון דארפסטו זאגן. ניין, **אף על פי שאין לו בן.**

און נישט נאר דאס, נאר אפילו איינער וואס... זאלסט נישט מיינען אפשר אז אמאל איז דער מענטש דער אייגענער קינד, אזוי ווי דער "אינער טשיילד". ניין, **אפילו חכמים גדולים,** אפילו ער איז שוין א גרויסער חכם, ער דארף שוין גארנישט פון לערנען, זיך דערמאנען, ווייל אפשר געדענקט ער נישט וואס די מצה איז, זאלסטו זיך אליין דערמאנען. ניין, אפילו חכמים גדולים, ער ווייסט אלע דרשות וועגן מצה ווייסט ער שוין. **חייבים לספר ביציאת מצרים** איז א חיוב עס צו זאגן, זאגן דאס, ספר בנסים ונפלאות. זאגן.

ס'איז זייער גוט. ס'איז זייער גוט וואס דער רמב"ם האט אנגעהויבן אין "זכור". "זכור" מיינט נישט אזוי ווי שבת, דו טוסט עס יעדע וואך, דו געדענקסט דאך שוין. דו דארפסט עס מזכיר זיין, נישט געדענקען, נאר מזכיר זיין. צוויי אנדערע מיני לשונות פון הזכרה אדער זכירה, יא? הזכרה, יא.

"וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח"

זאגט דער רמב"ם, **וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו,** יעדער איינער וואס איז מאריך אין די נסים שאירעו ושהיו, די נסים וואס איז געשען, **הרי זה משובח,** אזוי ווי מ'זאגט אין די הגדה, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

אבער די לשון פון די רמב"ם איז אינטערעסאנט, אז מ'זאל פארציילן די נסים וואס איז געשען, נישט סתם זאגן דרשות אדער סתם זאגן פלפולים, נאר מ'זאל רעדן וועגן וואס איז געשען.

קען זיין, אבער איך מיין אז די טייטש דא פון די שטיקל איז דאס איז די שיעור. דאס הייסט, דער רמב"ם האט געזאגט אז מ'דארף דערמאנען. ווי סאך דארף מען רעדן דערוועגן? דאס הייסט, מינימום איז זאגן עפעס א ווארט, יצאנו ממצרים, מ'איז שוין יוצא. אזוי ווי ס'איז דא, דער רשב"א מיינען איך האב גע'טענה'ט אז מ'זאגט ביי א קידוש זכר ליציאת מצרים, איז שוין יוצא געווען די עיקר הלכה.

אבער ס'איז דא אן ענין, דאס הייסט, ביי שבת האבן מיר עס נישט געזען, למשל כל המאריך, ס'איז דא אן ענין צו מאריך זיין ביי א זכרה פון זכר את יום השבת, האט מען נישט געזען אזא זאך. אבער ביי יציאת מצרים איז...

איז דא תנאים אין וויפיל מ'קען דורש זיין ביי מעשה בראשית. ווייל מציבת מצרים זאל מען נאר ווי מער

הלכה א (המשך) — כל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח

Speaker 1:

אבער דא איז דער שיעור, ס'איז דא אזוי ווי א מינימום, דאס הייסט, נאר איז משובח מיינט אז ס'איז א גוטע זאך, אבער גם די חיוב איז אפשר, ער זאגט נישט וואס די מינימום חיוב איז. אבער מ'זעט לכאורה די סדר איז דא, ס'איז שוין א סדר, ס'שטייט אין די הגדה, אבער **די מאריך איז משובח**, סאו דאס איז די עיקר הלכות.

יא, אבער ס'זעט אויס ווי די אריכות זאל נישט זיין... למשל, מ'קען זיין אריכות און רעדן בשבחות של הקדוש ברוך הוא בכללות, למשל זאגן להודות להלל ולשבח ולפאר. אבער דא זעט אויס אז די אריכות זאל זיין אין די נסים ונפלאות שאירעו. ס'קען אריין וועגן דעם איז דא אין די סדר איז דא די מרבה זיין אז אפשר אין יעדע מכה איז געווען מערערע נסים. עס איז אן אריכות אין די שאירעו ושהיו.

יא, מ'איז נישט זיכער אויב די דיוק איז אזוי מוכרח, אבער... דאס וואס דו זאגסט איז אמת, ווייל אין די רמב"ם'ס הגדה, אויב מ'זאל לערנען, זענען מיר מסופק אז מ'זאל עס לערנען, אבער אויב מ'וועט לערנען די רמב"ם'ס סדר הגדה, אין די רמב"ם'ס הגדה שטייט נישט די לאנגע לשון פון רבי עקיבא מיט רבי... וויאזוי הייסט עס? דער ביתר הגלידי אומר, יא? די שטיקל פון... שקול מכה מכה, שו... יא. ס'שטייט נישט אין זיין הגדה, אבער ס'איז דא אויף די זייט, וויאזוי הייסט עס, דער מעשה רוקח מיין איך ברענג פון רבי אברהם בן הרמב"ם, אז זיין טאטע האט נישט געשריבן די הגדה ווייל ער האט געהאלטן אז ס'איז נישט די נוסח באופן יסודי וואס אלע אידן זאגן. ער פלעגט עס יא אזוי זאגן, און ער האט געזאגט אז אויף דעם שטייט טאקע א מרבה, **כל המרבה**, דאס מיינט מען דאס. אבער נישט אז דאס איז אויך די יין, נאר נאך שטיקלעך וואס שטייט אין די הגדה.

אבער ס'קען זיין אז א מאריך איז מער אזוויי... אויסער דער וואס שטייט. דער וואס שטייט שוין אין די הגדה איז שוין נישט קיין מאריך. מאריך מיינט אזוויי דיין אייגענע... ברענג דיין אייגענע... איך וויל זאגן, אויב דו פארשטייסט אזוי פון מיר אז דאס איז אזוויי די שיעור, אז מינימום דארף מען אפילו נישט זאגן די הגדה. קען זיין מדרבנן דארף מען זאגן די הגדה, וועגן דעם איז דא א מחלוקת פון אחרונים, צו ס'איז דא א חיוב צו זאגן די הגדה בכלל, צו מ'קען ממש זאגן נאר אזוויי די זעלבע שאלה פון נוסח התפלה בעצם, צו ס'איז דא א דין פון די נוסח, צו אפשר די אנשי כנסת הגדולה האבן מיר געמאכט אז מ'דארף מאכן די נוסח. אבער דער רמב"ם רעדט דא פון עיקר הדין דאורייתא, און ס'איז נאך שוין אנגעקומען צו די נוסח ההגדה.

ס'קען אויך זיין אז דער רמב"ם מיינט צו זאגן מאריך בדברים, קענסטו זאגן מאריך להודות על הדברים. ס'קען אויך נישט זיין אז דער רמב"ם האט אפשר געוויילט עפעס אנדערש. איינמאל מ'זאגט **כל המרבה לספר**, גייט עס מאכן מענטשן זאלן אויפקומען מיט שיינע מדרשים אליין, אזוויי צולייגן זאכן וואס איז נישט עקזעקטלי געשען. זאגט דער רמב"ם, די אריכות דארף זיין אויף קראנטע זאכן. ס'טייטש, נעמען וואס ס'שטייט אין די מקורות אז ס'איז טאקע געשען, און יענץ מאריך, אז נישט אז...

Speaker 2:

ער זאגט א גוטע הערה, איך בין נישט זיכער אז ס'איז געריעכט אין דעם רמב"ם, אז די לשון לספר, אונז טייטשן לספר — דערציילן. דאס הייסט, מ'פארציילט א מעשה פאר איינעם, דאס הייסט לשון ספור. אז איך זאג סתם זאגן, וואלט מען דיבור. דא האסט אז סאך מענטשן וואס זאגן א דיוק, אז מ'זאל נישט זאגן יציאת מצרים, מ'דארף דערציילן, וואטערוועער דער חילוק איז.

Speaker 1:

אבער דער אמת איז אז ס'איז נישט ריכטיג, ווייל אין לשון חכמים אין די משנה, לספר מיינט רעדן, אזוויי היו מספרים אחד. יא, מספרים אחד מיינט שמועסן. אפילו רעדן אליינס קען הייסן מספר. לספר איז פשוט א לשון אויף ארמיש, זעט אויס פאר דיבור.

Speaker 2:

סאו פארוואס רופט מען עס ספור יציאת מצרים און נישט לדבר ביציאת מצרים?

Speaker 1:

איך ווייס נישט אויב ס'איז ממש א דיוק. קראתי, יא, מ'דארף... דא קדוש שטייט זכרה בדברים, דא שטייט זכרה בספור.

Speaker 2:

רייט.

Speaker 1:

סאו למעשה, אין די הלכה וואס דער רמב"ם זאגט איז די זעלבע: ס'איז נישט קיין חיוב אז מ'דארף עס מאכן בדרך ספור, אדער... שפעטער וועלן מיר זען יא אזעלכע זאכן, אבער לכאורה די עיקר הדין איז... לספר מיינט פשוט צו רעדן דערוועגן.

קען זיין אז מען נוצט דאס ווארט "סיפור" ווייל אין די תורה רעדט מען יא, די עיקר מושג פון סיפור שטייט ביים פארציילן פאר די קינדער, **"למען תספר באזני בנך"**. און דעמאלטס איז עס יא א לשון אזוויי אונז זאגן "פארציילן".

Speaker 2:

איך ווייס נישט, אין די תורה, יא, מען דארף וויסן אויב אין די תורה איז עס מער... איז דא יא א חילוק? מען דארף וויסן. מען דארף טשעקן. די "למען תספר", "ספר נא", יא, איך ווייס נישט. דאס הייסט, על פי לשון תורה, צו ס'איז דא א חילוק פון "לספר" אדער "לדבר" אדער... קען זיין אז "לספר" איז א לשון מער באריכות.

Speaker 1:

קען זיין אז פון "למען תספר" לערנט מען די "כל המרבה". ווייל לשון סיפור, איך מיין אויף לשון הקודש אויך, ס'איז זייער אינטערעסאנט, סיי אויף לשון הקודש און סיי אויף אידיש, איז "ציילן" און "דערציילן" האבן א שייכות. "לספר" קען מיינען צו ציילן, "לספור", יא, "ספירות", די זעלבע שורש. און "לספר", די זעלבע שורש, איך מיין די זעלבע דריי אותיות, "לספר" קען מיינען דערציילן. אויך אויף אידיש, מיר זאגן "ציילן" און "דערציילן". אויך אויף ענגליש איז "counting" און "recounting". "Recount"" מיינט צו דערציילן א מעשה.

קען זיין אז כאילו ווען מען דערציילט, זאגט מען, "און ס'איז געווען, און ס'איז געווען, און ס'איז געווען". ס'איז אזוויי א רשימה פון זאכן, אזוויי די צען מכות, אזא סארט זאך. פון דעם קען מען זען אז ס'זאל זיין מיט א סדר, אזוויי כאילו. יא, אדער מיט אן אריכות, אזוויי דאס און נאכדעם דאס. ס'איז דא אסאך פארטס. און א סיפור איז אנדערש ווי א דיבור. א דיבור קען זיין איין זאך. סיפור איז... און די ווארט "ספר" איז מסתמא אויך די זעלבע זאך. ווען דאס ווערט אראפגעשריבן ווערט עס א ספר.

Speaker 2:

קען זיין, איך ווייס נישט. איך ווייס נישט עפעס די זעלבע... די זעלבע שורש, די זעלבע דריי אותיות, יא.

הלכה ב — מצוה להודיע לבנים

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם ווייטער. דא גייט דער רמב"ם, ער האט שוין דערמאנט די עצם מצוה וואס דאס איז, איז מזכיר זיין, כאילו רעדן צו די אייבערשטער אין אן אופן שבח והודאה. דא גייט ער רעדן פון יא, דאס וואס מיר רופן סיפור פאר די קינדער.

זאגט דער רמב"ם, **"מצוה להודיע לבנים"** — ס'איז א מצוה צו מודיע זיין פאר די קינדער די נסים, די שבחים — **"ואפילו לא שאלו"**, אפילו אויב די קינדער האבן נישט געפרעגט, **"שנאמר והגדת לבנך"**. זייער גוט. סאו די פסוק שטייט נישט "וכי ישאלך". "כי ישאלך" שטייט אין אנדערע צווייע פסוקים. דאס שטייט אויף "והגדת" אן פרעגן. ס'איז דא א מצוה פון ענטפערן ווען ער פרעגט, אבער ס'איז אויך דא א מצוה פון דערציילן אן פרעגן, יא.

לפי דעתו של בן

זאגט דער רמב"ם, וויאזוי ארבעט דאס? ווען מען איז מודיע פאר די קינדער, האט עס צוטון מיט די קינדער. ס'איז נישט וואטעווער דער טאטע זאגט, זאל ער זאגן לעבן די קינדער, נאר ער זאל עס זאגן טאקע צום קינד. **"לפי דעתו של בן הוא מלמדו"**, ממילא זאל ער עס צופאסן צום קינד. דאס הייסט, די חלק פון די מצוה פון סיפור יציאת מצרים וואס האט צוטון מיט די קינדער איז טאקע "about" די קינדער, ממילא זאל מען עס זאגן לפי דעתו פון די קינד. ס'איז נישט גענוג אז ער זאגט די זעלבע נוסח הקידוש, ער זאגט עס לעבן זיין קינד אדער וואס, דאס העלפט נישט. ס'האט צוטון מיט די קינדער.

מען דארף וויסן אויב דאס איז דאורייתא, אויב דאס איז מעכב. דאס איז אלעס די זאכן וואס שטייט שוין אין די משנה, לפי דעתו של בן אביו ובן אביו. דער רמב"ם האט נישט אויסגערעכנט די עקסטערע מצוות, די זעלבע מצוה, אז ס'איז א מצוה להודיע מיינט אז דאס איז די אופן המצוה.

Speaker 2:

אה, דאס איז די לשון מצוה להודיע לבניו.

Speaker 1:

זייער גוט, יא. ס'איז א מצוה, ס'איז די דרך פון קיום פון די מצוה, קען זיין. ס'איז א הידור אין די מצוה, יא.

כיצד? — דער רמב"ם'ס ביישפיל

כיצד? דער רמב"ם גיבט אן עקזעמפל. **או טיפש**, אויב די קינד איז קליין און ער איז א טיפש וועגן ער איז קליין, אדער איז ער א טיפש נישט וועגן זיין עידזש, נאר סתם אזוי אז ער איז א טיפש. נאכדעם וואס איך זאג, יעדער קטן איז א טיפש, אבער ווען אונז עקספעקטן נישט פון אים צו זיין קליגער, רופט מען אונז אים נעמען טיפש. יא, ס'איז א מין עובדה.

Speaker 2:

זייער גוט.

Speaker 1:

או טיפש, ער איז געבליבן א טיפש. **אמר לו**, זאגט אים דער טאטע, **בני, כלנו היינו עבדים. כמו שפחה זו או כמו עבד זה.** דא זאגט ער אזוי ווי אז מ'זאל רעדן צו דעם קינד, דער קינד פארשטייט ווען דו זאגסט אים אזוי ווי יענער און יענער, וועט ער פארשטיין. אונז זענען געווען במצרים, זענען געווען אלע עבדים. **ובליל הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא**, האט אונז דער אייבערשטער אויסגעלייזט, **ויצאנו לחירות.**

ס'איז אינטערעסאנט, ווייל אפאר מאל שטייט אין די תורה, טאקע די פאריגע פרשה וואס מ'האט געלערנט, ווען די תורה זאגט אונז צו זיין נייס צו אונזערע עבדים, און זיי משחרר זיין, זאגט ער, ווייל געדענקט אז דו ביסט געווען אליין אן עבד אין מצרים. דא געסטו אויך אסאך אריבער די רחמנות פאר די קינד. דו זאגסט די קינד, זעסט? אונז זענען מיר אלע געווען אזעלכע נבעכעס ווי אים. סאו ס'ליגט דא עפעס א געוויסע לעבן.

Speaker 2:

ס'פעלט אבער אויס, אויב ס'איז נישטא מער קיין עבד, דעמאלטס איז עס א פראבלעם.

Speaker 1:

ניין, אפשר דעמאלטס איז עס בעסער, ווייל דעמאלטס אונז טראכטן בכלל נישט אז ס'איז א נארמאלע זאך אז איינער זאל האבן אן עבד. דעמאלטס איז עס סעד, ווייל פארוואס יענער מעג יא זיין? און דא קומט טאקע אריין די תורה און זאגט, געדענק אז דו ביסט אויך געווען...

Speaker 2:

יא, היינט איז עס נאך שרעקעדיגער פאר א מענטש. דו ביסט געווען געקידנעפט.

Speaker 1:

אקעי, ווייטער. אבער וואס דער רמב"ם זאגט דא איז אז מ'זאל מסביר זיין פאר די קינדער, די לעוועל פון די קינדער.

ומואל. אויב איז דא א בן גדול וחכם, זאל ער נישט פארדיגן דעם וועג. די אפאזיט פון קטן איז טיפש. ער זאגט נישט, אבער דא דארף זייןביידע. שטייט נישט אויב, ווייל ס'איז נישטא אזא זאך ווי א קטן חכם, כאפסט? שטייט גדול וחכם. אויב ער איז זייער גרויס, און ער האט נאך זוכה געווען צו זיין גדול, דער... ער האט נישט געזאגט, נאר וואס איז געווען אין מצרים, ונשאר שנת עולמים. **על ידי משה רבינו**, און ער זאגט אים **די נסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו לפי דעתו של בן.**

דער חידוש פון "על ידי משה רבינו"

ס'איז אינטערעסאנט אז ער לייגט אריין די ווארט "על ידי משה רבינו". זאגט ער אז ס'איז דא א תנאי אין דעם אז מ'זאל רעדן וועגן משה רבינו בליל הסדר נאר פאר די גרויסע חכמים. פאר די קליינע קינדער דארף מען זאגן "הקדוש ברוך הוא". פאר די גרויסע קינדער איז מען מסביר אז הקדוש ברוך הוא, ס'איז נאר א משל, אז מ'זאגט הקדוש ברוך הוא מיינט מען משה רבינו, מיינט מען על ידי שליחו. ס'איז דא א גרויסע סוד אין דעם, מ'קען מאריך זיין אבער נישט יעצט.

אבער אויך לפי דעתו של בן לייגט ער צו אז אין דעם אליינס איז לכאורה דא לעוועלס, מ'קען לייגן מער און פארשטיין די נסים, און וויניגער. אבער די ווארט איז אז דער גדול וחכם באקומט נישט קיין מעשיות, ער באקומט מער אזויווי א הבנה, א ידיעה וואס איז עקטשועלי געשען.

Speaker 2:

זייער גוט.

Speaker 1:

ביי די קטן האט ער געזאגט "פדה אותנו הקדוש ברוך הוא". דאס איז נישט אפשר ווען מ'זאגט "מה שאירע לנו", דאס איז א הפשטה, דאס איז א וועג פון זאגן אז דער אייבערשטער מאכט אלעס, דער אייבערשטער האט אויך יענץ געמאכט על ידי שליחו משה מיט זיינע נסים, יא.

דער רמב"ם'ס אייגענע נוסח

ס'איז זייער אינטערעסאנט. די גאנצע נוסח האט דער רמב"ם אליינס געמאכט. ס'שטייט אין די משנה "לפי דעתו של בן", די גמרא שטייט עפעס מעשיות פון רב נחמן וואס האט געזאגט "לדוריה עבדו" וועגן אן עבד. דער רמב"ם האט ארויסגעשטעלט אליינס די ציור וואס וואלט געווען לפי דעתו של בן.

ווייל הגם אין אונזער הגדה שטייט שוין א גאנצע נוסח, יא? מ'זאגט די "כנגד ארבעה בנים", מ'איז נישט באמת'דיג מקיים אין אונזער הגדה די לפי דעתו של בן, ווייל ס'איז שוין דא א נוסח פאר יעדער. ס'איז א קשיא צו מ'איז מחויב עקסטער פון די הגדה צו מסביר זיין פאר יעדן. ס'שטייט נישט אין רמב"ם פראקטיש מער ווי מ'זאגט די הגדה. דא זאגט ער די הלכה, טעארעטיש איז ער מסביר דאס, קען זיין מ'דארף עס טון חוץ פון די הגדה.

איך טראכט אז די לפי דעתו של בן קען זיין טאקע דאס וואס דו מיינסט. אויב די קינדער זענען שוין גענוג גרויס צו פארשטיין, אז ווען איך זאג "נסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו"...

הלכה ג׳ — שינויים בליל הסדר כדי שהבנים ישאלו

אבער אויב דער קינד איז נישט די דעתא, אונז ווילן אז דער קינד זאל האבן הכרת הטוב צו דעם אייבערשטן, נישט צו עפעס א משה רבינו וואס לעבט

שוין נישט. סאו אויב פארשטייסטו אז "נסים שנעשו על ידי משה רבינו" איז "פדה אותנו הקדוש ברוך הוא", זאג עס די וועג "לפי דעתו של בן". יא? יא, יא. זייער גוט. דאס בין איך מסכים. די "לפי דעתו של בן" איז מער... יא, זייער גוט.

ווייטער זאגט דער רמב"ם א דריטע הלכה, אז די סיפור זאל מען טון באופן שאלה ותשובה. זאגט דער רמב"ם, **"וצריך לעשות שינוי בלילה הזה..."** איך מיין אז ער וואלט געזאגט אזוי: ער האט פריער געזאגט אז אפילו דער בן פרעגט נישט, דארף ער רעדן מיט דיר. אבער ס'איז דא אן ענין וואס זאל אים טרייען צו מאכן פרעגן. אה, ס'זאל יא פרעגן. אה, ווייל ווען דו ענטפערסט אויף א שאלה, הערט ער אסאך בעסער.

דער פסיכאלאגישער יסוד: תשובות אויף אומגעפרעגטע שאלות ווערט נישט געהערט

איך מיין אז דאס איז דער פשוט'ער הסבר. תשובות אויף אומגעפרעגטע שאלות ווערט נישט געהערט. ס'איז זייער א סיקרעט, בעיסיק סיקרעט ווער ס'זאגט א שיעור אזוי ווי מיר. אויב מ'קען מאכן דארט, אפילו א סטופיד שאלה, מ'פרעגט אלעמאל פסח, האסט דאך געמאכט אליינס די טריק?

איך זאג דיר אזא, איך מאך א שיעור, איך פרעג עפעס א נארישע קלאץ קשיא, און איך מאך די עולם, אפילו מ'פלענט, וואס איז וועלכע פרשה איז די וואך? מ'זאגט ס'איז א שלש סעודות תורה. אויב דו פרעגסט איינער, דו ווייסט וואס דאס איז געווען רבי'ס וואס האבן אזוי געפירט? פאר די שלש סעודות תורה, פרעגט איינער פון די בעלי בתים וואס זיצט דארט וועלכע פרשה גייט די וואך. ער וועט דיר ענטפערן, ווייל ער איז דאך א גרויסע חכמה און ווייסט די פרשה, וועסטו זען אז ער וועט בעסער אויסהערן די תורה.

איך האב געהאט א משגיח וואס איז געווען ממש א מומחה אין דעם, און דער בחור איז געקומען פרעגן עני נארישע שאלה, האט ער דא געזאגט זיין שיעור. אנשטאט זאגן זיין שיעור ביים שיעור, האט ער עס געזאגט אלס אן ענטפער צו די קשיא וואס האט נישט געהאט קיין שייכות צו די שיעור. ווייל אזוי האט דער בחור געפילט, וואו, איך האב געהאט אזא גוטע קשיא, אז ער האט געענטפערט אויף דעם א דרייפערטל שעה ענטפער. ס'איז א קלוגע זאך.

וכיצד משנה? וואסערע שינויים זאל מען טון?

"וצריך לעשות שינוי בלילה הזה", די נאכט זאל מען ציען זאכן אנדערש. ס'איז שוין בעצם אנדערש, אבער איך מיין ס'איז אינטערעסאנט, ווייל די מצה און מרור אליין איז דאך שוין גענוג א גרויסע שינוי. ס'זעט אויס אז מ'זאל מאכן א גרעסערע שינוי ווי דעם. מ'האט נאך נישט געגעסן די מצה און מרור, מ'וויל דאך פאר די מצה.

אמת, אמת. אבער ס'איז א גוטע שאלה וואס דו פרעגסט, דו האסט א קשיא אויף די קשיא. פארוואס דארף מען מאכן אן עקסטרע שינוי? די תורה שטייט דאך אז די קינד גייט פרעגן וועגן די מצה און מרור, לאמיר זאגן. ס'איז דאך דא מצה.

דער תירוץ איז, אפשר אזוי ווי יעדער איז, אסאך מאל קען מען עסן מצה, ס'איז נישט גענוג, אמאל איז נישט גענוג ניכר. ס'איז זייער עיקר פסח, ס'איז זייער שווער צו א איד זאל מאכן א טעות אז ס'איז פסח. אבער אפשר אמאל שווער. ס'איז בכלל, די קינד האט שוין געלערנט אין חדר, און היינט איז עס שוין מער א ריטשועל, ס'איז וויניגער עכט. ס'איז אלעמאל געווען. ס'איז אייביג געווען ווייל מ'טוט עס יעדע יאר, אמת.

די לשון פון דער רמב"ם: כדי שיראו הבנים וישאלו

שוין, **וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו. ויאמרו**, די קינד זאל פרעגן, **מה נשתנה הלילה זה מכל הלילות?** און דעמאלטס האט ער א גוטע געלעגנהייט, **עד שישב להם יאמר להם**, זאגן, ווייסט פארוואס ס'האט היינט אנדערש? ווייל **כך וכך עיראה וכך וכך היה.**

דער חילוק צווישן "אירע" און "היה"

ס'איז אינטערעסאנט נאכאמאל די לשון, כך וכך עיראה וכך וכך היה. זאגן אזוי איז געשען, זאל זיי ענטפערן די ריעליטי וואס איז געשען. מ'דארף וויסן וואס איז די חילוק פון עיראה.

דער רמב"ם וויל אפיקי פון די מענטשן וואס זאגן היוכע תורות, ווייל היינט איז בינה, און נעכטן איז געווען תפארת. ניין, זיי זאגן וואס איז געשען. פארקערט, עירא איז א לשון אזוי מעורר, ס'געשעט דא עולם הזה היה, ס'איז א לשון פון שם הוי"ה, מ'דארף אים ווייזן די יד השם היה.

לספר מיינט אז מ'זאל באלייכטן די יציאת מצרים, ס'איז אלעס אמת. עפעס וויל דער רמב"ם דא אז ס'זאל זיין זייער קאנעקטעד צו די ריעליטי. און מ'דארף סוירטשען אין דער רמב"ם וואס איז די לשונות עירא און היו, ווייל ס'איז א דאפלטע לשון, אפשר מיינט ער מיט.

די פרטים פון שינויים: קליות ואגוזין

זאגט דער רמב"ם, **וכיצד משנה?** וואסערע שינויים זאל מען טון? וואסערע שינויים האבן שוין געגעבן שינויים? איינער קען אויפקומען מיט ניין, אפשר קען מען, אבער... זאגט ער, וואס חז"ל האבן געזאגט, **מחלק להם כליות והגוזן.** מ'געבט פאר די קינדער כליות, וואס מיר האבן שוין פריער געלערנט, כליות איז געבראטענע ווייצלעך. וואס מ'טוט מיט אן אפגעהיטענע וועג איז עס כשר וישר. והגוזן איז ניסלעך. און דאס איז איין זאך וואס מ'טוט.

וואס זיי גייען פרעגן? פארוואס געסטו מיר די גוטע זאכן? יא, קינדער באקומען נישט קיין ניסלעך א גאנץ יאר, נישט פאר די סעודה, וואטעווער די סדר איז.

כדי שלא ישנו וישאלו — די גמרא'ס טעם

איך מיין אז איין אן אנדערע פלאץ שטייט אז מ'געבט עס כדי זיי זאלן נישט איינשלאפן, כדי שלא ישנו וישאלו. קען זיין, קען זיין אז די ניסלעך חלק איז אז זיי האלטן אויף אז זיי זאלן זען די שינוי. ווען זיי זענען זייער מיד, קענסטו רוקן טישן און זיי גייען גארנישט באמערקן, זיי גייען דרימלען. אבער דו האלטסט אים אויף מיט די גוריס, מיט די נאש, און נאכדעם טוט מען די שינוי.

איך מיין אז די שינוי איז די עוקרין השלחן מלפניהם. דער רמב"ם זאגט עס נאר די וועג. אז דו זאלסט זען אז די קינד זאל זיין אויף אוועיק, ער זאל זיין אין א גוטע מוד. אבער אין די גמרא זאגט עס כדי שלא ישנו וישאלו.

איך שטיי, איך זאג נישט. אקעי. אה, ער זאגט יא? ווי זאגסטו? ניין, נאכט. אין די גמרא שטייט די לשון. מ'געבט קליות ואגוזים כדי שלא ישנו, זאלן נישט שלאפן, וישאלו.

עוקרין השלחן מלפניהם וחוטפין מצה

סאו ס'איז דא קיין אז די שינוי איז די עוקרין השלחן מלפניהם קודם שיאכלו. אדער די חוטפין מצה. אפשר דער רמב"ם האט עס אזוי געלערנט. אז די אלע זאכן זענען שינויים. איך ווייס נישט. ווייל געוועהנליך קליות ואגוזים קומט נישט פאר די סעודה. אויב עפעס מיינען איך איז עס מער א סוף סעודה זאך, אזא סנעק פאר די סוף סעודה. אדער מען געבט מער. וואס איז א חילוק? אקעי, מען טוט עס מיט א שינוי.

ועוקרין השלחן מלפניהם קודם שיאכלו. מען רוקט אוועק די טיש פאר מען עסט, יא, ווייל פאר מען גייט עסן גייט מען דאך אנהייבן די הגדה. דעמאלטס האט מען נישט די גאנצע אנגעגרייטע טיש. אזוי ווי די אמאליגע סדר אז די טיש איז א זאך אויף וואס מען עסט. דאס איז געווען דער סדר אמאל, אז מ'ברענגט א טיש, מ'נעמט עס אוועק. היינט אויף אים סתומה די טעלער, און מ'קען ברענגען שטענדערס אנשטאט... בקיצור, די ראשונים האבן שוין געזאגט אז אונז פירן זיך נישט דער סדר אכילה, סאו ס'איז נישט עכט נוגע עקירת השלחן, און דענטס יוצא דאך צודעקן די מצה, ס'איז עפעס אזעלכע סימבאלישע זאכן וואס קיינער כאפט נישט.

ווייטער גוט. **וכו' מצה זה מיד זה,** אויך איז עפעס א מנהג וואס אונז טוען נישט, עפעס טוט מען א געכאפ. ס'איז דא וואס זאגן אז אונז זענען מיר עס

מקיים מיט דעם כאפן אפיקומן. **וכיוצא בדברים האלו**, אזעלכע סארט זאכן וואס זענען שינויים, און דאס מאכט די קינד פרעגן, און אזוי ענטפערט ער.

הלכה ג' (המשך) — אין לו בן, אשתו שואלתו

ס'איז דא **אין לו בן**, אויב האט נישט א מענטש... סאו דאס איז ביז יעצט האבן מיר געלערנט וויאזוי מ'זאל מאכן די קינד זאל אים פרעגן, ווייל אזוי איז לכתחילה אז א קינד פרעגט, און דעמאלטס איז מען נשתנה, און דער טאטע ענטפערט. אבער יעצט גייען מיר לערנען א נייע זאך: אפילו אויב ס'איז נישט דא קיינער וואס זאל עכט פרעגן, איז נאך אלץ דא זאגט מען די סדר מען נשתנה.

מה נשתנה אלס סדר אמירה

אין לו בן, ס'טייטש אזוי, לויט די רמב"ם'ס נוסח למשל, האט נישט די מה נשתנה א געוויסע פלאץ אין די הגדה. דעמאלטס ווען דער קינד פרעגט, דעמאלטס ענטפערט מען די עבדים היינו, דעמאלטס הייבט זיך אן די הגדה. אבער ביי אונז, יא, אקעי, דער רמב"ם האט יא א נוסח וואס הייבט זיך אן עבדים היינו, וואטעווער, נישט עבדים היינו, מה נשתנה, הא לחמא עניא.

אבער איך זאג דא, **אין לו בן, אשתו שואלתו**, איז שוין מער דעמאלטס ווען ס'איז דער נוסח צו פרעגן. **אין לו אשה, שואלין זה את זה**, פרעגט מען איינער דעם צווייטן **מה נשתנה הלילה הזה. אפילו כולן חכמים**, אפילו זיי זענען חכמים און ס'איז נישט דא באמת איינער וואס שואל ווייל ער ווייסט נישט, **היה לבדו, שואל לעצמו**, פרעגט ער אליין פאר זיך **מה נשתנה הלילה הזה.** ס'ווערט שוין מער אזוי ווי א סדר אמירה דא.

דיגרעסיע: אין לו אשה — די וויכטיגקייט פון חברות

איך האב נעכטן געהאט א מסיבה פאר מיין חבורה וואס הייסט אחים הדרך, ס'איז א סופארט גרופ פאר יונגעלייט וואס האבן זיך גע'גט. האב איך געזאגט אז אויב מ'האט נישט א ווייב, דארף מען מער משקיע זיין אין אהבת חברים נישט צו זיין אליין. איך מיין, דא זעט מען עס, אין לו אשה, דארף מען פרעגן. שואל לעצמו איז עפעס א פעיק. איך מיין, צוויי חברים איז אויך אינטערעסאנט ווי א שפיל, זיי ווייסן דאך. ס'איז זייער אינטערעסאנט. אבער ס'איז נישט...

דער עיקר המצוה: שאלה ותשובה

קען זיין אז ס'איז כדאי צו געדענקען אז דאס איז דער עיקר המצוה, און ווען ס'איז שייך זאל עס זיין ביי אן אופן שאלה תשובה. ס'איז דאך נישט עכט א שאלה תשובה. ווען א מענטש ווייסט די ענטפער, הייסט עס פאלס שאלה.

איך מיין אז לויט וואס איך האב פריער גערעדט אין פסיכאלאגיע, ס'קען זיין אז א מענטש לערנט אליינס, ער האט אויך א תועלת אז ער זאל פרעגן שאלות, אפילו ווען ער ווייסט שוין די תשובה, אבער ס'איז נאך אלץ עפעס. ס'איז נישט אז ס'איז יא געפרעגט. איך האב צוגענומען א סדר, ס'איז א סדר.

ווען א מענטש לערנט אליין גמרא, זאגט ער אויך, תיובתא, און ער זאגט די תיובתא, און ער לאזט נישט אויס די ווערטער. אפילו ער האט שוין געלערנט די גמרא. דער רמב"ם וואלט אפשר יא געהאלטן, דער רמב"ם האט דאך געמאכט די גמרא אן די שאלות. שטימט נישט אזוי גוט מיט די שיטת רמב"ם.

הלכה ד' — מתחיל בגנות ומסיים בשבח

אקעי, נאך א דין אין די סיפור יציאת מצרים, **וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח.** די סיפור יציאת מצרים האט דאך די חלק הצער, די צרה וואו די אידן זענען געווען, און די גוטע, די ישועה, שהיה אבי שהיה. און דער רמב"ם איז מסביר, אפשר דאס איז די ערין היה, ערין איז עפעס א לשון רע, און היה האט אין זיך די שם הוי', איך ווייס נישט וואס. ניין, אפשר איז די צוויי סארט גנות און שבח וואס מ'גייט יעצט רעדן, איז דער רמב"ם פסק'נט ביידע שיטות.

כיצד מתחיל ומספר? — די ערשטע גנות: עבודה זרה

כיצד מתחיל ומספר? ער הייבט אן מיט די סיפור, אשר בתחילה היו אבותינו, ווען? **במעי תרח ובמלפניו**, פאר אסאך יארן און אסאך דורות זענען אונזערע זיידעס געווען **כופרים, ותועים אחר ההבל, ורודפים אחר עבודה זרה.**

דריי לשונות פון עבודה זרה

דאס הייסט, זיי זענען געווען כופרים, זיי האבן נישט געגלייבט אין אייבערשטן. זיי האבן זיך טועה געווען אחר ההבל, ורודפים אחר עבודה זרה. זייער אינטערעסאנט, וואס איז די דריי לשונות? ס'איז אלע לשונות וואס שטייט אין די פסוקים אויף עבודה זרה.

אבער איך קען פארשטיין, תועים אחר ההבל און רודפים אחר עבודה זרה שטימט מיט די רמב"ם'ס אין הלכות עבודה זרה וויאזוי ער איז מסביר וויאזוי די עבודה זרה איז צושטאנד געקומען. ס'האט זיך אנגעהויבן מיט א טעות, און מ'האט געמיינט אז די גורמי השמים האבן א כח.

פארוואס הייבט דער רמב"ם אן מיט "כופרים"?

אבער ס'איז אינטערעסאנט אז ער הייבט אן מיט כופרים. דו ווייסט פארוואס? ווייל דער רמב"ם האט דאך געלערנט אין הלכות עבודה זרה אז די עיקר פראבלעם פון עבודה זרה איז אז מ'ווייסט בכלל נישט פון גאט. ווייל די עבודה זרה האלט דאך אז די זון איז א גאט, קומט דאך אויס אז דער עכטער גאט וואס איז פאר די הימל... אז די עיקר פראבלעם פון עבודה זרה איז די כפירה דערפון.

הגם אז לכאורה פרעגט זיך א קשיא, וואס האט כפירה מיט עבודה זרה? דער תירוץ איז, יעדע עבודה זרה לויט'ן רמב"ם איז כפירה, ווייל אויב דו האלטסט אז די זון איז א גאט, דאס טשעפעט דעם אייבערשטן. דער אייבערשטער שטייט "אלהים אחרים אשר לא ידעום", די נישט עכטע.

די דריי שטאפלען פון עבודה זרה לויט דעם רמב"ם

און תועים אחר ההבל איז... סא כופרים איז דאס אז ער ווייסט נישט די אין סוף, ער ווייסט נישט די גאט. תועים אחר ההבל, ממילא האט ער א טעות, אזוויו דו זאגסט זייער גוט, די טעות גדולה שהטעו בה דור אנוש, וואס זיי גייען נאך הבל, אזוויו ס'שטייט די לשון אין די פסוק אין שמואל, יא, עפעס אזוי, אל תלכו, שמואל הנביא זאגט פאר די אידן, "הבל והתוהו אשר לא יועילו ולא יצילו", עפעס אזא לשון. דאס איז די... די... די... אזוויו דו זאגסט, די כישוף און די אלע זאכן.

ורודפים אחר עבודה זרה, דאס איז שוין שפעטער, דאס איז שוין ווען מ'האט אנגעהויבן בויען היכלות. עבודה זרה איז א תולדה פון דעם, דאס הייסט עבודה זרה. אזוויו דו זאגסט, דארטן שטייט אויך, זיי האבן... רודפים אחר עבודה זרה מיינט אלע מיני ידיעות פון בויען היכלות און מאכן מיני...

הלכה ז' (המשך) — ומסיים בדת האמת

Speaker 1:

יא, עפעס אזוי, אל תאחרו שמואל, נאר ווי ער זאגט פאר די אידן, "הבל והבל לא יועילו ולא יצילו", עפעס אזא לשון. דאס איז די... דו זאגסט די כוכבים און די אלע זאכן.

אבער חוץ פון עבודה זרה, דאס איז שפעטער, די וואס זיי האבן אנגעהויבן בויען היכלות. עבודה זרה איז א טייטש אויף דעם, דאס הייסט עבודה זרה. איך זאג, דארטן שטייט אויך, עבודה זרה מיינט אלע מיני איידיעס פון בויען היכלות, פון מנהגים.

Speaker 2:

אקעי.

Speaker 1:

דארטן שטייט אויך "ממתרח ומלפניו", אז מתחילה עובדי עבודה זרה מיינט פאר אסאך דורות.

Speaker 2:

יא, דאס הייסט די לא כהכוזרי, וואס דער כוזרי האט געזאגט אז אדם הראשון האט דאך געדינט דעם אייבערשטן, און נח האט דאך ווייטער געדינט דעם אייבערשטן, סאו דער כוזרי איז געווארן אביסל סטאק, וואו איז

געווארן די טעות אין עבודה זרה? מוז ער זאגן אז זמן משתרך איז געווען יוצא מן הכלל.

אבער דער רמב"ם זאגט בימי אנוש.

Speaker 1:

דער כוזרי ווייסט נישט פון די... ניין, דער כוזרי האלט נישט...

Speaker 2:

אקעי, איך וויל נישט אויסזאגן.

דיסקוסיע: ווען האט זיך אנגעהויבן עבודה זרה — רמב"ם קעגן כוזרי

Speaker 1:

דער רמב"ם זאגט בימי אנוש, אבער איך האב מורא אז דער רמב"ם מיינט בימי אדם, ווייל ס'שטייט נישט אז ס'איז געווארן עד סאם פוינט די טעות. ס'שטייט נישט אין רמב"ם קיינמאל געהעריג. בקיצור, מ'דארף מדייק זיין זייער גוט. ס'קען זיין אז דער רמב"ם האלט אז בימי אנוש, אמת'דיג, אפילו בימי אדם הראשון איז געווען עובדי עבודה זרה.

איך האב א ראיה ווייל אדם הראשון האט געמאכט קרבנות, און דער רמב"ם האט דאך געזאגט אז קרבנות האבן דאך אנגעהויבן די עבודה זרה. דאס איז דער רמב"ן'ס גרויסע קשיא אויף דעם רמב"ם, וויאזוי קען דער רמב"ם זאגן אז קרבנות איז נאר קעגן עבודה זרה? אדם הראשון האט דאך געמאכט קרבנות, קין והבל שטייט על פירוש אין די תורה האט ער געמאכט קרבנות.

קען מען פארענטפערן אז דער רמב"ם האט אמת'דיג געהאלטן אז ס'האט זיך אנגעהויבן פון עבודה זרה.

Speaker 2:

ניין, ס'איז פארקערט, ווייל ס'איז זייער שווער צו דיסקאווערן דעם אייבערשטן.

Speaker 1:

אקעי, בקיצור, לאמיר נישט אריינקריכן אין דעם. ווער ס'וויל קען לערנען מיין ספר אויף די הגדה פון דעם רמב"ם, וועט זען. זייער גוט.

"ומסיים בדת האמת" — קירוב צו ייחוד השם

Speaker 1:

"ומסיים בדת האמת". דאס הייסט, דאס איז די משל וגנות. "ומסיים" איז בדת האמת, ווען די אידן האבן באקומען די דת האמת. **"שקרבנו הקדוש ברוך הוא לו"**, דער אייבערשטער האט אונז מקרב געווען "לו", דאס טייטשט לידיעתו, צו וויסן אז ס'איז נאר דא איין באשעפער. **"להפיק כופרים"**, **"והבדילנו מן הטועים"**, נישט נאכצולויפן הבל און נישט בלאנדזשענען. **"וקרבנו ליחודו"**, צו יחוד השם, אז ס'איז נאר דא איין באשעפער, ס'איז נאר דא איין באשעפער.

ווייל דער רמב"ם האט געלערנט נאך אין עבודה זרה אז חוץ פון דעם וואס ס'איז געווען די טעותים, איינע פון די חידושים פון אברהם אבינו און נאכדעם משה רבינו איז געווען אז מ'דינט, מ'איז מייחד בעבודה. דאס הייסט, אז מ'מאכט יא א ספעציעלע עבודה, הגם ס'איז דא אויף דעם א קשיא אפשר וויאזוי קען מען דינען דעם אייבערשטן? דער אייבערשטער איז דאך למעלה פון גוף און אזוי ווייטער, אבער די כוונה ליחידו איז פשט אז מ'מאכט יא עבודת השם במיוחד פאר דעם אייבערשטן, און דורך דעם זאל מען געדענקען טאקע דער איין גאט וואס איז געווען פאר אלע זון און אלע זאכן.

פארוואס מתחיל בגנות — "לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא"

Speaker 1:

דאס איז איין דברים שאירעו ושהיו, רייט? פארוואס דארף מען אנהייבן בגנות? אפשר ווייל דער עיקר איז דאך דער שבח, אבער די שמחה קומט נאר ארויס אזוי ווי לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא. די שמחה מיט דעת האמת איז נאר אז ס'איז נישט אייביג געווען. ווען דאס וואלט געווען אייביג די סטאנדארד, איז נישט די שמחה אזוי גרויס. מענטשן קענען בלאנדזשען אויף אסאך יארן אין עבודה זרה, ממילא פרייען מיר זיך מיט די דעת האמת וואס אונז האבן.

דאס איז געבויט... לאמיר אונז אויספירן. ס'קען אויך זיין אז ס'איז געבויט אויף די מעשה, אויף די פסוק פון רבי יוסף. מען זעט דאך אז א מעשה, די האסט געזאגט פריער א שאלה א תשובה, יעדע מעשה, כדי צו לערנען א מעשה, מען גייט צו narrative theory, וויאזוי מען לערנט אויס צו שרייבן פיקשן, צו שרייבן מעשיות, לערנט מען דאך אויס אז א מעשה מוז האבן א קשיא, רייט? א קאנפליקט רופט מען עס, א פראבלעם, און מען סאלווט די פראבלעם. אן דעם איז דאך נישט קיין מעשה.

הלכה ז' (המשך) — דער צווייטער חלק: עבדים היינו

"וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו"

Speaker 1:

וכן, מתחיל ומודיע, הייבט ער אן מודיע זיין שעבדים היינו לפרעה במצרים, טייטש נאכדעם. וכן, צווייטע זאכן. ס'איז דא אזוי ווי צוויי סטאריעס. איין סטארי איז די רוחניות חלק, אזוי ווי די עבודה זרה מיט די ענד פון די דעת האמת, און נאכדעם איז דא די מער פראקטישע.

דאס איז א מחלוקת אין די גמרא פון רב ושמואל, וואס האט געגומען שבח. רב האט געזאגט מתחילה עובדי עבודה זרה, און שמואל האט געזאגט עבדים היינו, און די גמרא זאגט אז דער רב פפא האט געזאגט אז מ'טוט ביידע. סאו דער רמב"ם לייגט אריין דא ביידע.

וכן, מה שכן נמצאו שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה שגמלנו. דאס הייסט, אלע שלעכטס וואס די מצרים האבן אונז געטון, וירעו אותנו המצרים, דאס איז כמותו יתברך וירעו אותנו המצרים. **ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו בחירותינו**, מ'ענדיגט מיט די נסים ונפלאות וואס דער אייבערשטער האט אונז געטון, און מיט די חירות וואס אונז האבן זוכה געווען.

דיסקוסיע: צוויי סטאריעס — זענען זיי קאנעקטעד?

Speaker 2:

ס'איז שוין אינטערעסאנט, ווייל דער מתחיל בגנות וואס ער האט געזאגט פון עבודה זרה ווערסעס דעת האמת, האט שוין די ישועה אנגעהויבן בימי אברהם, יא, בימי אברהם. אפשר איז דער שפיץ געווען בימי משה ווען ס'איז געווען א תורה. אז בזמן מצרים איז מען פארגעסן געווארן נאכאמאל ייחוד השם, און משה האט עס צוריק אויפגעוועקט.

Speaker 1:

אהא.

Speaker 2:

און דא אבער, ארמי אובד אבי, דאך אויך רעדט מען לכאורה אויך פון נאכאמאל פון אזא גלות וואס די אידן זענען דורכגעגאנגען ביז זיי האבן געהאלפן געווארן. דאס איז ביידע איז געווען מער ווי איין דזשענערעישאן. ס'איז געווען פון אדם אדער אנוש ביז אברהם'ס צרות, און ביי אברהם איז געווארן בעסער. און נאכדעם, אויב ארמי אובד אבי מיינט יעקב, אדער ס'מיינט אברהם.

Speaker 1:

אקעי.

Speaker 2:

אקעי. וויאזוי מ'איז מקיים די מתחיל בגנות ומסיים בשבח? מ'דארף די פסוקים פון ארמי אובד אבי, וואס שטייט אויף סיפור יציאת מצרים, ער שיקט מיט כל הפרשה, וואס דארטן שטייט אז נאכדעם האט דער אייבערשטער בוחר געווען די אידן פון די רמ"א, כל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו. ווער ס'איז מאריך אין דרש'נען יענע פרשה, וואס אין יענע פרשה שטייט די ארויסקומען פון גנות צו שבח, הרי זה משובח.

ס'איז זייער אינטערעסאנט אז ס'איז דא די הלכה באופן מופשט צו מספר זיין און משכיל בגנותן אזוי ווייטער. און נאכדעם פראקטיש, וויאזוי טוט מען עס דורכדעם וואס מ'זאגט די פרשה פון פרשת כי תבא, רמב"ד, ביז ויציאנו ה', דא שטייט די מעשה. און דא קען מען ווייטער מקיים זיין די כל המטבע. ס'איז דא מוסיף זיין, ווען מ'זאגט נאר די פסוקים אליין, האט מען נאר געזאגט די בעיסיק, און אויב מ'דרש'נט די פרשה, און ווי מער מ'דרש'נט, איז הרי זה משובל.

סאו ס'איז דא צוויי מיני סטאריס, און ביי ביידע איז דא אן ענין פון מאריך און מסב זיין.

דיסקוסיע: "שאירעו ושהיו" vs. "בדרש פרשה זו"

Speaker 2:

ס'איז אינטערעסאנט, ווייל פריער האט ער געזאגט שאירו ושהיה, דא זאגט ער בדרש פרשה זו, דא זעט אויס אז ס'איז דא א מקום פאר... אפשר די חלק ה... ביי די פרשה שטייט דאך סך כל וואס איז געווען. דאס איז די... דאס איז די... דאס איז די... בדברים שאירו דורכדעם וואס מ'פארציילט די מעשה. אזוי טוט ער דאך אין אונזער הגדה. וואס טוט די הגדה? יעדער פסוק ברענגט ער נאך פסוקים, און מ'לייגט צו פרטים וואס זענען געווען אין די...

איך האב געטראכט אפשר אז אויף די חלק פון די עבודה זרה ווערסעס דעת האמת איז נישט אזוי שטארק די דגש אויף די שאירו ושהיה, ווייל דארטן קען מען יא טראכטן פון די פילאסאפיע וויאזוי די אידן זענען אנגעקומען צו פארשטיין די דעת האמת. דאס איז דאך... יא, פאר די חכמים לכל הפחות.

Speaker 1:

אמת, קען זיין. שטייט דאך, דארטן איז נישט אזוי שטארק די דגש אויף די שאירו ושהיה. דארף מען פארשטיין אז אין די פרשה שטייט נישט אז מ'מוז נישט. מ'דארף עס צולייגן עקסטער. אונז ברענגען דאך אן אנדערע פסוק פון ישועה כדי דאס צו טון. ס'איז נישט... ארמי אובד אבי, מ'קען ארייננקוועטשן ארמי אובד אבי, מ'לערנט אז ס'מיינט עבודת אבינו, קען מען עפעס ארייננקוועטשן. אבער ס'איז נישט אזוי סימפל עס ארייננצולייגן דארט. ס'שטייט בעיקר די צווייטע זאך.

Speaker 2:

ס'איז אינטערעסאנט, ער זאגט נישט אז די ביידע זאכן זענען אויכעט קאנעקטעד. כאילו ווי לאנג זיי האבן נישט געהאט די דעת האמת זענען זיי געווען עבדים, די צוויי זאכן זענען קאנעקטעד. אבער ס'זעט אויס אזוי ווי ס'איז צוויי סטאריס וואס לויפן איינס לעבן די אנדערע.

Speaker 1:

אבער אויכעט, ביז ווען זיי זענען נאך געווען אין מצרים זענען זיי געווען שקועין בעבודה זרה, און ווען זיי זענען נגאל געווארן זענען זיי אויך נגאל געווארן מבחינה רוחנית. ביידע זאכן איז געשען סיימולטעיניעסלי.

Speaker 2:

מ'רופט עס אזוי, גאולה רוחנית, קענסטו עס רופן, אבער ער לייגט עס ארויף אויף צוויי אנדערע זאכן. קען זיין ס'איז טאקע צוויי זאכן. דאס הייסט, ס'איז דא דער פראקטישער חלק, און ס'איז דא דער דעת האמת, אבער ס'איז גראדע געשען אין די זעלבע צייט. אבער ס'איז נישט פשט אז... על פי דרשה זאגט מען אזוי, ס'איז דא די גאולה בגשמיות, די גאולה ברוחניות. דער רמב"ם זאגט נישט אזעלכע לשונות, אבער ער זאגט איינס נאך די אנדערע, ווייל ביידע איז די זעלבע סטארי ליין אזוי.

Speaker 1:

יא, דאס איז די וואך. יא.

הלכה ח' — שלשה דברים: פסח מצה מרור

"כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו"

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם, ביז יעצט האבן מיר גערעדט וועגן הידורים אדער דינים אין די סיפור יציאת מצרים. יעצט גייט ער זאגן די מאוסט בעיסיק, וואס מוז מען זאגן?

Speaker 2:

איך ווייס נישט אויב ס'איז די מאוסט בעיסיק. לא יצא דרך עבודות מיינט נישט אמת'דיג. איך בין גאנץ זיכער אז ס'מיינט סך הכל אז מ'דארף עס זאגן.

די ריטב"א ברענגט די ראשונים וואס זאגן אז לא יצא דרך עבודות מיינט נישט אז מ'איז נישט יוצא.

Speaker 1:

אה, מ'קען לערנען לא יצא דרך עבודות מיינט נישט פון די סדר, אדער מ'קען לא יצא דרך עבודות פון די אלעס. ווער ס'האט נישט געטון די הלכה האט נישט יוצא געווען די הלכה. ס'וועט נישט מיינען אז אויב דו האסט נישט געזאגט, אקעי, האסטו עס געזאגט אנדערע סיבות יציאת מצרים? ניין, דעם האסטו נישט מקיים געווען. ס'איז נישט קלאר וואס גייט דא פאר.

מ'קען לערנען שיעורים אויף די הגדה, אלע פירושים וואס ס'מיינט. דער רמב"ם זאגט נישט וואס ס'מיינט. ער ברענגט סך הכל לשון המשנה. מ'קען נישט מדייק זיין פון דער רמב"ם גארנישט, ווייל ער ברענגט סך הכל וואס שטייט אין די משנה.

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם, **כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא**. דער וואס האט נישט געטון געגוג גוט די מצוה פון ליל הסדר, האט ער נישט אנגעהויבן די הלכה. **ואלו הן, פתח מצה מרור**, ס'טייטש, דא איז דא א נייע דין. אויסער דעם וואס מ'זאל עס טון, וואס איז דא? אלעס איז דא אז מ'זאל זאגן די סיפור יציאת מצרים אויף די מצוות. מ'זאל זאגן די מצוה און די סיפור אויף די מצוה.

דער ענין פון זאגן די סיפור אויף די מצוות — טעמי המצוות

Speaker 1:

מ'קען טייטשן, מ'דארף מפרש זיין די טעמי המצוות. ס'איז אויך א מין שאלה תשובה, כאילו די מצוה איז די שאלה, און די ענטפער אויף דעם איז די תשובה. ס'איז אויך אן אופן פון שאלה, ווייל שאלה איז דאך אייביג עפעס וואס איז מעורר די תשובה.

Speaker 2:

איך הער, באט דעטס נאר, די זאך איז מעורר די תשובה. ס'איז נישט קיין מצוה צו ארייננקוועטשן אלעס אין די זעלבע זאך. איז דא איין זאך פון שאלה און תשובה. ס'איז דא נאך א זאך, אזוי זאגט רבי בן נח, אז ס'איז א גרויסע אונז צו וויסן טעמו המצות.

די רמב"ם לשיטתו פון ידיעות טעמו המצות איז די אהבת השם. דאס איז רמב"ם ניל, פאר די רמב"ם איז דאס געווען, איך ווייס נישט, באט דער רבי בן נח איז דאס געווען.

פסח — על שם שפסח המקום

Speaker 1:

זאגט ער, פסח, מ'דארף דערמאנען פסח מעצה ומרור, און אויף יעדע זאך פון זיי די טעם המצוה, די סיפור ביהיינד עס. פסח הייסט אזוי **על שם שפסח המקום הבאת אבותינו מצרים**. אויף דעם הייסט עס קרבן פסח, אז דער אייבערשטער האט פוסח געווען, **שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'**, שטייט דארטן ווייטער על שם שפסח.

Speaker 2:

נישט לה' אבער וואס שטייט אשר פסח אשר בני ישראל?

Speaker 1:

דאס הייסט, דאס איז דא א פירוש פון פסוק. אז ס'שטייט כי יאמרו עליכם בניכם מה העבודה הזאת, וועסטו זאגן דאס איז א פסח. און פארוואס הייסט

עס פסח? ועל פסח אשר בני ישראל. סאו דער שטיקל פון פסח איז ממש א פסח. און דא שטייט אויך ממש שאלה תשובה, שטייט מען עבודה זאת לכם. אבער דער רמב"ם זאגט עס נישט אויף דעם חלק, ס'איז נישט פארט פון יענע שאלה תשובה. מנשתנות זאגט מען נישט דאס, סאו עקסטער דארף מען דאס זאגן.

מרור — על שם שמררו המצרים

Speaker 1:

מרורים על שם שמראו המצרים מתחייבותינו במצרים. פארוואס עסן אונז מרור?

מרור – "על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים"

Speaker 1:

דאס הייסט, דאס איז א פירוש הפסוק, אז ס'שטייט "כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת", ווען זאגן דאס איז א פסח, און פארוואס הייסט עס פסח? ווייל "פסח על בתי בני ישראל". סאו דער שטיקל פון פסח איז ממש א פסח, ס'שטייט נישט שאלה תשובה. און דא שטייט אויך ממש שאלה תשובה, ס'שטייט "מה העבודה הזאת לכם". אבער דער רמב"ם זאגט עס נישט אויף דעם חלק, ס'איז נישט פארט פון יענע שאלה תשובה. מיינט נישט אז דארט זאגט מען נישט דאס, סאו עקסטער דארף מען דאס זאגן.

"מרורים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים". פארוואס עסן אונז מרור? ווייל מרור איז א לשון פון מרירות, און מ'פארציילט די צרה פון **"מררו המצרים את חיי אבותינו במצרים"**. יא, דאס איז אבער זייער אינטערעסאנט. דאס שטייט שוין נישט אין פסוק. וואס איז די מקור אז מרור האט צו טון מיט דעם? ס'איז א מדרש פון די משנה פון די רבי גמליאל.

איך ווייס נישט אויב מרורים מיינט א געוויסע וועדזשטעבל. ס'זעט אויס אין די גמרא אז מרורים האט אנדערע נעמען. און מ'רופט זיי מרורים אזוי ווי מ'רופט פסח. פסח איז נישט קיין נאמען פון א מין קרבן, פסח טייטשט פסח הקדוש ברוך הוא. ווען דער אייבערשטער האט געזאגט פאר די אידן אין מצרים אז ענק זאל מאכן א פסח, האט ער געזאגט, שפעטער גייט זיין א נס וואס הייסט פסח, און די פלייש זאלן ענק שוין רופן אויף די נס וואס גייט געשען.

איך זאג מרורים איז אויך לאו דווקא אז מרורים איז א מין... ווי א געוויסע ווערן וואס מ'רופט מרורים?

Speaker 2:

יא, אוודאי. נישט א געוויסע, א באנטש הייסן מרורים. אלע וועדזשטעבלס רופט מען מרורים על שם...

Speaker 1:

ניין, מ'רופט עס נישט על שם דעם. מ'רופט עס א גאנצע יאר אזוי. ס'איז נישט איין וועדזשטעבל, ס'איז ביטערל. אבער דאס איז ממש א דרש. די מרורים איז... די סיבה פארוואס מ'זעצט מרור איז פאר די ענין צו געדענקען **"שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים"**.

מצה — "על שם שנגאלו"

און מצה איז... צו געדענקען אדער צו מזכיר זיין די ענין **"על שם שנגאלו"** אז די אידן זענען אויסגעלייזט געווארן פון מצרים. אבער דאס, די ווארט מצה האט נישט מיט... ס'איז נישט קיין לשון גאולה, ס'איז אן אנדערע זאך, ס'איז די טעם פון דעם. דאס איז אז זיי זענען ארויסגעגאנגען בחפזון. לכאורה מיינט מען דאס.

איך זאג אזוי ווי דער רמב"ם, ווען דער רמב"ם זאגט על שם, מיינט נישט... שם מיינט נישט וועגן, וועגן, יא. ס'איז נישט א לשון פון... ס'איז נישט אן ענין פון שפראך, פון לענגול, און על שם אויך. יא. נישט אין די נאמען. יא.

הלכה ז (סוף) — "ודברים אלו כולם הן הנקראין הגדה"

ברענגט אויס דער רמב"ן. דער רמב"ן זאגט: **"ודברים אלו כולם"**, די אלע זאכן וואס מ'האט ביז יעצט דערמאנט, **"הן הן הנקראין הגדה"**. דאס ווערט אנגערופן אין לשון חז"ל "הגדה".

דיסקוסיע: וואס מיינט "הגדה"?

Speaker 2:

זייער גוט. אויב דו הערסט איינער רעדט א הגדה, הגדה מיינט דער וועג וויאזוי מ'איז מקיים די אלע זאכן: די זכירה, די הגדה לבן, די שאלה ותשובה, די מתחיל בגנות, די שלושה דברים אלו. דער סך הכל פון די אלע זאכן הייסט א הגדה. דו זעסט דא אויך אז סיפור און הגדה זענען שם מושאל, זיי מיינען די זעלבע זאך. אזוי זעט דא אויס, יא.

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ן ווייטער... הגדה מיינט דאך דערציילן. הגדה אין די תורה איז אנדערש פון אמירה. הגדה איז אלעמאל ווען מ'זאגט עפעס פאר איינעם וואס ער האט נאכנישט געוואוסט. מ'קען נישט זאגן "למה לא הגדת לי?" פארוואס האסטו מיר נישט דערציילט? אבער דו זעסט דאך "ויגד ה' אל משה". ס'איז נישט אזוי, ס'איז נישט אויפן קלאר, ס'איז נישט די זעלבע זאך ווי לשון אמירה. איך ווייס נישט אויב דא איז די דיוק, אבער איך מיין אז ס'איז אנדערש.

Speaker 2:

אקעי. שטייט דאך "והגד להם את בריתי". נאך הלכות, וואס?

Speaker 1:

יא, אקעי. "כי יגיד להם אשר יעשו". יא, אקעי.

הלכה ז (המשך) — "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים"

Speaker 2:

זאגט דער רמב"ן ווייטער, נאך הלכות אין סיפור יציאת מצרים. זאגט דער רמב"ן, **"בכל דור ודור"** - דאס איז לכאורה די הקדמה פאר די נושא פון דרך חירות. דער רמב"ן גייט זאגן מ'דארף מאכן חירות. הייבט ער אן מיט די חיוב. איך וואלט עס אפשר געזאגט אזוי, אז אויסער די פארציילן זאל מען עס אויך עקטן, זאל מען טון פעולות וואס ס'ווייזט אזוי, מיט מעשים, נישט נאר מיט דיבורים.

Speaker 1:

יא, ווייל אין אונזער הגדה איז דא א לשון "לראות את עצמו", אבער דער רמב"ן זאגט נישט אזוי. דער רמב"ן זאגט **"להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים"**. אבער דא איז די נקודה דאס ווארט "עתה", אז א מענטש זאל אייביג ווייזן נישט אז ס'איז עפעס אן אלטע מעשה, נאר **"כאילו עצמו יצא עתה"**. ווי אזוי? **"שנאמר ואותנו הוציא משם"**. די לשון "ואותנו" איז פשט נישט אונזערע זיידעס, נאר "ואותנו".

זאגט ער, **"ועל דבר זה צוה בתורה וזכרת כי עבד היית"**, נישט אז ענק זענען געווען עבדים היינו, נאר **"עבד היית"**, דו ביסט אליין געווען. "עבדים היינו" איז געווען צווייטנס, דער טאטע וואס פארציילט, אבער נישט אז ס'איז געווען אמאל, נאר עפעס וואס איז נוגע פאר ענק. **"לומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית"**.

דיסקוסיע: וואס איז דער פשט פון "כאילו"?

Speaker 2:

וואס איז די פשט פון דעם? ס'איז דאך נישט אזוי אין ריאליטי.

Speaker 1:

זייער גוט, זאלסטו געדענקען כאילו. די ענטפער איז מסתמא די "עלי להוציא", ווייל בעצם וואלט עס ווען געקענט אנהאלטן פאר אסאך דורות. ס'איז דאך דא מענטשן וואס בלייבן קנעכט פאר אסאך דזשענערעישאנס. דאס איז די מצוה.

הלכה ז (המשך) — "לפיכך כשסועדין בלילה הזה צריך לאכול ולשתות באופן שהוא מיסב דרך חירות"

לפיכך, ממילא, וואס טוט מען וועגן דעם? **לפיכך, כשסועדין בלילה הזה צריך לאכול ולשתות באופן שהוא מיסב דרך חירות**, ער זאל עסן און טרינקען ווייל ער זיצט אנגעלאנט, אזוי ווי דרך חירות, אזוי ווי א בן חורין זיצט אנגעלאנט, נישט ער עסט עפעס אזוי אויף א קליין בענקל, נאר ער זיצט באקוועם.

דיסקוסיע: הסבה און שמחה

Speaker 2:

וואס הייסט ער פרייט זיך? איך מיין אז ווען איינער פארציילט אן אלטע מעשה, פארציילט ער עס. ווען איינער עקטשולי פרייט זיך, ער פארציילט נישט, נאר מ'זעט עס אויף זיין באדי לענגווידזש, מ'זעט באמת אז ער פרייט זיך. זאגט ער דא, דאס ווייזט אים שמחה מיט די וועג וויאזוי דו זיצט. ער זאגט נישט גארנישט וועגן שמחה, ער זאגט אז מ'דארף... עסן די סיפור איז די רחבות. ער זאגט נישט אז דאס איז כדאי מ'זאל זיך מער פרייען מיט די סיפור. קען זיין, איך מיין אז ס'איז פארקערט. ס'איז נישט אז ס'איז אן אלטע סיפור, נאר ס'איז עפעס וואס איז... ער זאגט נישט, די גאנצע זאך וואס דאס איז זייער חסידיש, ס'איז צו חסידיש פאר אים. ס'איז נישט מסכים.

און אויך די לפיכך, ס'שטימט זייער גוט. איך זאג, ווען איינער פארציילט עפעס אן אלטע זאך, פארציילט ער עס מיט א שפה לחוץ. מה שאין כן ווען ס'איז עפעס פריש, זעט מען עס אויף אים. מ'דארף נישט זאגן גארנישט.

Speaker 1:

ניין, ס'איז לאוועי אראונד. ער דארף זיצן בדרך חירות כדי צו ווייזן כאילו ער איז אליינס ארויסגעגאנגען, נישט כדי ער זאל פארציילן. די פארציילן איז נאך א זאך. איך ווייס נישט וואס איך האב קעגן דעם. איך האב עס נישט אין דעם מאד. ס'איז צופיל חסידישע תורות. מ'קען נישט אלע זאגן אז אלע חסידישע תורות. ס'איז א פעיק לעבן.

דיסקוסיע: אלעס איז "כאילו"

אלעס איז כאילו. אפשר זאגסטו מיר איין זאך אין אידישקייט וואס איז נישט כאילו? אלעס איז כאילו. כאילו יצרנו משם, כאילו יהער. אפשר זאגסטו מיר איין יום טוב וועט מען מאכן פאר דעם נישט כאילו. ווען גייט זיין די לא כאילו, נישט כאילו עובדי זרה, נישט כאילו יצא ממצרים, נישט כאילו אכל קוגל?

Speaker 2:

לערנט עס. ווען ס'געשעט א צרה, דארף מען מאכן באמת א תענית דעמאלטס. ווען ס'געשעט א שמחה, איך ווייס נישט צו ס'איז דא א דין פון א סעודה סעודה, נאר מ'דארף זאגן די ברכה שאסור לנס במקום הזה, נישט כאילו.

און דעמאלטס ווען א מענטש האט אליין געהאט א נס, זאגט מען נישט וויאזוי ער זאל זיך אויפפירן, אבער מ'גייט זען אויף אים א שמחה, ער גייט זיין באמת העפי אז ער האט א נס.

Speaker 1:

נישט זיכער. איך גלייב נישט אין די ספונטעניעט זאכן. מענטשן דארפן מיר מאכן אלץ זאגן. וואלט איר געוואלט?

Speaker 2:

ס'איז דאך דא הלכות. ס'איז יא דא הלכות פון הספירות, ס'איז דא אדער פון פארדן תודה, אדער פון ברכת הגמול. ס'איז דא הלכות.

Speaker 1:

אקעי, עניוועיס, וואס דארף מען טון?

ארבע כוסות

נאך איינס, קודם כל, מ'דארף זיצן דרך הסיבה. און צווייטנס, דארף מען טון אזוי. רייט. **וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב** אדער **חייבים לשתות בלילה הזה ארבע כוסות של יין, אין פוחת מהם.** נישט ווייניגער ווי פיר כוסות.

זאגט דער רמב"ם, דא קומט ארויס פון דעם א דין אין הלכות צדקה, אז געוועגליך געבט מען צדקה פאר די ארעמעלייט, געבט מען נאר וואס זיי דארפן וויכטיג אויף צום עסן. מען געבט נישט סתם מותרות. אבער היות אונז האבן געזאגט אז ס'איז דא א חיוב צו טרינקען ארבע כוסות, איז אויך א דין אויף גבאי צדקה. **אז אפילו עני המתפרנס מן הצדקה, לא יפחתו לו**, דער וואס טיילט די צדקה זאל נישט געבן פאר אים ווייניגער ווי ארבע כוסות. געוועגליך ביי א סעודה וועט מען געבן איין כוס, איך ווייס נישט וויפיל ס'איז וויכטיג.

זאגט דער רמב"ם, וויפיל איז דער שיעור כוסות? זאגט ער, **שיעור כל כוס מהם איז רביעית.** דאס הייסט, א כוס מיינט נישט א גלאז, א כוס מיינט א שיעור רביעית.

דיני הסבה — ווער דארף, ווער נישט

און יעצט גייט דער רמב"ם מסביר זיין, דער וואס ער האט געזאגט אז ער זאל זיצן מיסב זיין דרך חירות, גייט ער מאריך זיין אויף דעם ווער דארף אלץ מיסב זיין דרך חירות.

זאגט דער רמב"ם, **ואפילו עני שבישראל**, אויכעט **לא יאכל עד שיסב**, ער זאל נישט עסן ביז ער זיצט אנגעלאנט.

דיסקוסיע: פארוואס דארף אן עני הסבה?

Speaker 2:

ס'איז אויסגעשטעלט א נאר ווער ס'שטימט פאר אים, ער האט דעם מין בענקל, און ס'מאכט סענס פאר אים. טו עס, ס'איז א מצוה אזא, ס'איז נישט... ס'איז נישט קלאר וואס די משנה וויל. פארוואס אן עני קען נישט מאכן א סיבה? ער האט די אנגעזעצטע בענקל. ער האט אויך אן אנגעזעצטע מצה. וואס וויל מען טון? עסן מצה דארף מען, א סיבה דארף מען. ס'איז מיר נישט קלאר וואס די הלכה איז. אפשר מיינט עס ווייטער אז די גבאי צדקה דארף מען קויפן א קישן.

Speaker 1:

א קישן? איך שטיי נישט. און אויך וואס איז די לשון עד שיעשה? ס'איז אן אינטערעסאנטע לשון.

Speaker 2:

ס'איז געווען אן אנדערע זאך, אז דער עני איז דאך נעבעך הונגעריג, ער וויל כאפן. יא, גלייך ווען מען ברענגט אים די עסן וויל ער עס שוין כאפן. זאגט ער, ניין. טו עס מיט די גאנצע צערעמאניע, מאך דיך באקוועם. זענען דא נישט גארנישט מיט דעם, עני את כמאכל בענדת עה, מ'ברענגט אים די פיר קויס, גייט זיי אלע פיר גלייך אויסטרינקען. זאגט ער, ניין, זעץ זיך און זיין א מעשה.

אשה אינה צריכה הסבה

Speaker 1:

ווייטער, אבער ווער דארף נישט? זאגט דער רמב"ם, **אשה אינה צריכה עשה**, א פרוי דארף נישט. הסבה, ווייל דאס איז נישט די שטייגער. די שטייגער איז, אט ליעסט אמאל, א פרוי זיצט מער מיט אן ענין פון הכנעה לעבן דעם מאן, דער מאן איז דער וואס זיצט ביי הסבה. אבער **אם אשה חשובה**, אויב זי איז אן אשה חשובה וואס האט יא די פרידאם, **איז יא צריכה הסבה.**

ווייטער, איך מיין יעצט פארשטיי איך יא אביסל די בעסער די עני שבישראל. די עני שבישראל איז סתם אזוי ווי די אשה וואס האט נישט הסבה, יא? דו זעסט דאך דא אז הסבה איז וועגן חשיבות. ער האט נישט קיין חשיבות, ער איז אן עבד אין זיין אייגענע הויז. אבער יותר הלכה'דיג איז ער אזוי ווי יראת רבו.

דא שטייט אין רמ"א, **"ונשים שלנו כולן חשובות"**. דאס איז פאר די הדרכה פאר די יונגעלייט, זאלסטו וויסן, אלע אונזערע נשים זענען חשובות. אין אשכנז. אין ספרד, ווייסטו וואס איז א ספרדי?

Speaker 2:

איך זאג נישט. איך האב חתונה געהאט מיט א ספרדי, מ'קען נישט וויסן.

בן אצל אביו, תלמיד בפני רבו

Speaker 1:

זאגט דער רמ"א ווייטער, **"ובן אצל אביו או השמש בפני רבו"**, א זון וואס זיצט ביי זיין טאטע אדער השמש בפני רבו, ער איז דאך אויך אביסל ענליך אזוי ווי אן אשה וואס איז כפוף, אבער ניין, ס'איז נישט אזא סארט כפיפות, און **"יא צריכים הסיבה". "אבל תלמיד בפני רבו אינו מיסב"**. דעמאלטס ווען שמש בפני רבו איז א פראקטישע הכנעה, ער איז תלוי אין דעם רב, אבער ווען ס'איז אן ענין פון כבוד התורה, די סיבה פארוואס ער איז זיך מכניע איז וועגן כבוד התורה, כבוד רבו – מ'מיינט נישט דא רבו וואס לערנט אים נגרות, יא? אזוי ווי אין אנדערע פלעצער רופט מען עס אויך בפני רבו, ווייל דאס איז מער אזוי ווי שמש בפני רבו. ��מש בפני רבו מיינט נישט פאר זיין רבי, שמש מיינט א באדינער, און דער רב מיינט דא בעל הבית. בכלל, דער לשון רב מיינט אדון. אבער א תלמיד, ווען די רילעישאנשיפ צווישן זיי איז ווייל ער לערנט מיט אים תורה,

הלכה ח: דיני הסיבה (המשך) — אויף וועלכע זייט מען זיצט

דער רמב"ם'ס ווערטער: והסיבת ימין אינה הסיבה. וכן המיסב על ערפו או על פניו אין זו הסיבה.

Speaker 1: עסיבה מיינט אז מ'זיצט אנגעלאנט אויף די לינקע זייט, און עסיבה זיצט מען מער מער אויב מ'ליגט אויף די רעכטע זייט, האסטו נישט באקומען. אז דו ליגסט אויף די לינקע היינט, קענסטו נוצן די רעכטע זייט צו טרינקען.

זאגט דער רמב"ם ווייטער, וכן, המעשה על פניו, איינער ליגט אויף זיין בעק אדער אויף זיין פראנט, אויך אין זה עשיוות, אין דוקא צו די זייט.

ווען דארף מען הסיבה?

דער רמב"ם'ס ווערטער: ואימתי צריך הסיבה? בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתייתו אם הסב הרי זה משובח.

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם, ואין מתי צריך עשיוות, ביי וועלכע חלק פון די ליל הסדר איז וויכטיג דער ענין פון עשיוות? זאגט דער רמב"ם, בשעת אכילת כזית מצה ובשטית ארבע כוסות האלו, ביי די צוויי מצוות. אכילה איז א מצוה פון...

Speaker 2: יא, אבער ס'איז דא די אכילה פון מרור, אבער מרור נישט.

Speaker 1: ער זאגט אז מ'דארף נישט. קוק, זאגט דער רמב"ם, ווי שער החיותו שתהייתו, אלע אנדערע וואס מ'עסט און טרינקען ביי די ליל הסדר, אם הוסיף הרי זה משובח, ס'איז א גוטע זאך. ס'איז לאו איין צריך. מ'האט שוין דא א דריטע אדער א פערטע הרי זה משובח אויף די ליל הסדר. ס'איז זייער גרינג צו ווערן א משובח אז מ'זאל יא עסן די רעסט פון די סעודי בער סעוד אויכעט.

אפשר אפילו די הגדה...

Speaker 2: אה, נאר ס'איז נישט. ס'שטייט דאך חלתה ושתייתה, ס'שטייט נישט אויף די הגדה.

Speaker 1: יא. ס'קען דאך זיין בשעה שיעת מצה ומרור, ס'איז דאך קאנעקטעד.

Speaker 2: יא.

הלכה ט: דיני ד' כוסות — מזיגה און שיעורים

מזיגת היין

דער רמב"ם'ס ווערטער: ארבע כוסות אלו צריך למזוג אותן כדי שתהא שתייתן עריבה, הכל לפי היין ולפי דעת השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי.

Speaker 1: דאס איז דער רמב"ם ווייטער, "ארבע כוסות אלו" — אה, יעצט האט ער געזאגט, "עד כאן הלכות הסיבה". ער האט געזאגט צוויי דינים, נאך צוויי דינים וואס זאלן אויסקוקן כאילו היא יציאה. איינס איז הסיבה און איינס איז ארבע כוסות. ער גייט דאך זאגן דינים ארבע כוסות.

"ארבע כוסות אלו" וואס ער האט געזאגט מען דארף עס טרינקען א כזית, "צריך למזוג אותן" — דארף מען אבער עס מוזג זיין.

Speaker 2: וואס? א רביעית מיינסטו.

Speaker 1: א רביעית, יא, אנטשולדיגט. דארף מען מוזג זיין, ס'טייטש מ'דארף עס מישן מיט וואסער, "כדי שתהא שתייתן עריבה", ס'זאל זיין א זיסע געטראנק, ס'זאל נישט זיין צו שטארק פאר אים.

און וויפיל דארף זיין די מזיגה? "לפי היין ולפי דעת השותה", לויט וויפיל דער מענטש קען פארנעמען, און לויט ווי שטארק איז די וויין. ער זאגט נישט דא וואס ס'שטייט ביי אנדערע פלעצער אז... לאמיר זען, "ולא יפחות מארבעתן" — דא זעסטו דעת מיינט taste, רייט? אזוי ווי הלכות דעות. דעות מיינט מידות, נישט opinion, רייט? לויט וואס ער האט ליב. דאס מיינט זיין אהבה, לויט זיין טעם, לויט וואס ער האט ליב.

"ולא יפחות מארבעתן מרביעית יין חי" — אלע פיר צוזאמען זאל נישט זיין ווייניגער ווי א רביעית, ווייל ס'קומט אויס אז ס'איז א פערטל פון א רביעית.

יצא ידי ד' כוסות אבל לא יצא ידי חירות

דער רמב"ם'ס ווערטער: השותה ארבע כוסות אלו מיין שאינו מזוג יצא ידי ארבע כוסות אבל לא יצא ידי חירות.

Speaker 1: "השותה ארבע כוסות אלו מיין שאינו מזוג" — ער טרינקט פון וויין וואס איז נישט מזוג, און ס'איז נישט ערב אויף אים, ס'איז נישט גרינג פאר אים, "יצא ידי ארבע כוסות אבל לא יצא ידי חירות". די מצוה פון חירות, די מצוה פון חירות איז דוקא ווען ער טרינקט עס אז ס'איז געשמאק. חירות מיינט די געשמאק.

Speaker 2: וואס מיינט "יצא"? ווייל ארבע כוסות דארף ער נישט איבערטרינקען?

Speaker 1: ס'איז אזוי, אזוי זעט אויס. ער האט יוצא געווען, נאר ס'איז נישט כראוי, ס'איז נישט בדרך חירות. אבער ס'איז אינטערעסאנט, ווייל פריער האט אויסגעקוקט ווי די ארבע כוסות איז א דין אין דרך חירות.

Speaker 2: אמת, אבער ס'איז דא לעוועלס, אזוי זעט אויס. לעוועלס פון חירות. דו האסט געטון די ארבע כוסות אן דעם משום חירות. דו האסט געטון די ארבע כוסות אן דעם משום חירות. דו האסט יוצא געווען די געשריבענע ווארט פון...

Speaker 1: קום אהער, וואס טרינקט פיר כוסות ווייל מען ווערט אביסל בן חורין, אפילו ווען ס'איז נישט... ס'איז נאר אן עקסטרע... ס'איז שווער. דער רמב"ם וואלט ווען געוואלט... "לא יצא" מיינט זאגן אז מ'דארף יעצט איבערטרינקען.

Speaker 2: ער זאגט נישט "לא יצא"?

Speaker 1: וויפיל קען א מענטש... ניין, מ'דארף נישט. "לא יצא ידי חירות". ער דארף נישט איבערטרינקען. ער דארף נאך צולייגן חירות. ס'איז א קדוש. ס'איז שוין צו שפעט. אבער... אה, ס'קען זיין אז די ווארט איז חירות. חירות איז לאו דווקא ד' כוסות, חירות קען מען האבן מיט איין גוטע כוס. ער זאל פילן ווי א מענטש, מיט איין גוטע כוס. די כוסות איז עפעס א דין אז ס'זאל זיין דווקא ד' כוסות. אבער ער האט נישט יוצא געווען חירות בכלל. דער מענטש האט נישט די כוסות.

Speaker 2: ניין, נאר איך זאג, און וויאזוי קען ער יעצט האבן חירות? ער זאל ער טרינקען איין גוטע כוס.

Speaker 1: ניין, ער קען נישט. ער קען נישט. ער האט געטרינקט פיר כוסות. חירות אין די וועלט אריין. ער האט נישט יעצט געווען כראוי. דאס

איז די טייטש. ער האט נישט יעצט געווען כראוי די ד' כוסות. אבער ער האט יוצא געווען.

שתה ד' כוסות בבת אחת

דער רמב"ם'ס ווערטער: שתה ארבע כוסות מזוגין בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ארבע כוסות.

Speaker 1: אבער ער האט זיי געטרינקט אויף איין מאל, נישט לויט די סדר, ווייל דער רמב"ם האט אונז נאכגעשט געזאגט די סדר, אבער שפעטער גייט מען אונז זאגן ווען מ'טרינקט יעדע פון די כוסות. איז יצא ידי חירות, ער איז בחירות, ער איז אין א גוטן מצב, ער איז מבסוט. אבער לא יצא ידי ארבע כוסות, ווייל דער דין פון ארבע כוסות איז אז ס'דארף קומען זאל עס טרינקען אין די געוויסע סדר.

שיעור שתייה מכל כוס

דער רמב"ם'ס ווערטער: ואם שתה מכל כוס מהם רובו יצא.

Speaker 1: ווייטער, וויפיל פון די כוס דארף מען טרינקען? דער רמב"ם זאגט אז ס'זאל זיין א רביעית, אבער וויפיל פון דארף מען טרינקען די גאנצע רביעית? ושתה מכל כוס מהם רובו יצא. ער דארף צוריקנען א רוב רביעית, בערך צווי אנצערס, קען ער נישט נאר. אקעי.

זאגט דער רמב"ם ווייטער, אבער וואס טוט מען דייקלע כוסות? ער איז אויך מדייק געווארן מכל כוס מהם רובו. למשל, אויב איינער האט איין כוס אינגאנצן אויסגעטרונקען, האט ער נישט יעצט עקסטער קרעדיט, ביי די רעקסטע דארף ער נאר נעמען א סיפ. יעדע איינס דארף ער האבן א רוב כוס.

הלכה י: ברכות על ד' כוסות

דער רמב"ם'ס ווערטער: כל כוס וכוס מארבע כוסות אלו מברך עליו ברכה בפני עצמה. וכוס ראשון אומר עליו קידוש היום. כוס שני קורא עליו את ההגדה. כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון. כוס רביעי גומר עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר.

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם ווייטער, כל כוס וכוס מארבע כוסות אלו מברך עליו ברכה בפני עצמה, און ער רעכנט אונז אויס וויאזוי ס'קומט טאקע אויס אזוי. כוס ראשון אומר עליו קידוש היום, יעצט מאכט ער דאך קידוש. כוס שני קורא עליו את הגדה, מילא האט ער די ברכת הגדה וואס ענדיגט זיך מיט ברוך אתה ה' גאל ישראל. כוס שלישי מאכט מען דאך אויף די ברכה פון ברכת המזון. ער מיינט נישט דא ברכת בורא רבי יהא הגפן, יעדער איינער האט א ספעציעל ברכה. און כוס תרביעו גומר עליו את ההלל, מען ענדיגן דארטן מלך מלך מלך בתשבחות, ומברך עליו ברכת השיר.

Speaker 2: וואס טייטשטו מברך עליו ברכת השיר? נאכדעם מאכט מען די ברכת השיר.

Speaker 1: ברכת השיר מיינט די ברכה פון הלל. ברכת השיר מיינט די ברכה פון הלל, ברכת השיר. אבער נישט מיינט מען ענדיגן די הלל. די ברכה פון הלל, ווייל מ'הייבט דאך אן אלע ביי די צווייטע כוס, אדער די ברכה פון הלל, אדער די הללוך, אדער די אריכות פון נשמת, וואטעווער, ס'איז צווי נתחי'ס פון א ברכה וואס קומט נאך הלל.

שתייה בין הכוסות

דער רמב"ם'ס ווערטער: ובין הכוסות האלו אם רצה לשתות שותה. בין שלישי לרביעי אינו שותה.

Speaker 1: און בין הכוסות האלו, זאגט דער רמב"ם, וואס טוט זיך צווישן די פיר כוסות? ס'איז נישט מיין אז אויב מ'לייגט צו איז מען עפעס עובר אויף בל תוסיף. ניין, אם רצה לשתות, שותה, מ'מעג. אבער בשלישי וברביעי, אינו שותה.

פארוואס? ס'שטייט נישט דא אין רמב"ם פארוואס, און ממילא קענען מיר גיין ווייטער אן וויסן פארוואס. פארוואס דארפסטו אלעס וויסן?

Speaker 2: די ריזען איז ווייל דעמאלטס עסט מען נישט און מ'קען שיכור ווערן, אזוי געדענק איך. ווייל ער דארף דאך זאגן הלל, און ער וועט ווערן צו שיכור. און מהא"ס וועט מען נישט שיכור, ס'קומט דאך א סעודה, די עסן איז מייפיג די...

Speaker 1: רייט. סא, דער רמב"ם טאקע שטייט נישט דא אז מ'מאכט א בורא פרי הגפן. באלד וועלן מיר דארפן זען צו דער רמב"ם האלט אז מ'מאכט אן עקסטערע בורא פרי הגפן אויף יעדע כוס. ס'שטייט נישט דא. דא שטייט סך הכל אז מ'מאכט די פיר ברכות, די עקסטערע ברכות, רייט? און אין די נעקסטע פרק קען מען זען און וועגן די בורא פרי הגפן, צו מ'דארף מאכן אן עקסטערע אדער נישט.

הלכה יא: חרוסת

דער רמב"ם'ס ווערטער: החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרוגרות או צימוקים וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ, ומתבלין אותן בתבלים כמו טיט בתבן, ומביאין אותה על השולחן בליל הפסח.

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם ווייטער, א נייע מצוה, נאך איין מצוה. זאגט ער, חרוסת איז מצוה מדברי סופרים אז מ'זאל האבן חרוסתביים טיש.

פארוואס ווייסטו נישט וועגן חרוסת? ס'איז א שארפע זאך. זכר לטיט שהיו עובדים בו במצרים. חרוסת זעט אויס אז ס'האט עפעס אן ענליכקייט צו טיט וואס מ'האט געהאט מיט דעם אין מצרים.

וכיצד עושין אותו? וויאזוי מאכט מען די חרוסת? לוקחין תמרים או גרוגרות או צמוקים וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ. ס'טייטשט, איך מיין אז אינמיטן יאר, דא קען מען אריינלייגן שאור אנשטאט חומץ, מיין איך. דאס איז די חרוסת וואס מיר האבן פריער געלערנט. דאס איז די חרוסת וואס מ'לייגט אריין חומץ.

Speaker 2: איך וויל לייגן אריין אויך ווייץ אדער עפעס וואס מאכט עס... איך ווייס נישט. בית האור לייגט מען אריין אין דעם, שטימט נישט.

Speaker 1: אזוי ווי מיר האבן פריער געלערנט, בית האור, אדער די פלאץ וואס מ'האט פון ארויס, ס'האט אין זיך אור.

Speaker 2: יא, יא, פארקערט, ס'איז דא בית האור און בית החרוסת.

Speaker 1: ניין, חרוסת איז מיט חומץ, ס'ווערט עס שארף, אבער ס'זעט אויס אז אמאל לייגט מען אין דעם מעל אדער עפעס אזוי, ס'ווערט א חומץ.

ומטבל המעשה בתבלין, מ'לייגט צו צו דעם תבלינים, כמו אזוי ווי מ'לייגט אריין תבן אין די טיט. ס'זעט אויס פאר די טעקסטשער לייגט מען אריין תבלינים, מ'מאכט עס מער געדיכט, אזוי ווי מ'לייגט אריין תבן אין די טיט דאס צו מאכן געדיכט, דאס צו מאכן הארט. און דאס איז די דמיון די טיט שהיו עובדים בו במצרים. ומביאין אותו על השלחן בלילי הפסחים.

הלכה יב-יג: מרור

מרור איז נישט מצוה מן התורה בפני עצמה

דער רמב"ם'ס ווערטער: אכילת מרור אינו מצוה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח, שמצות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים. ומדברי סופרים לאכול המרור לבדו בלילה זה אפילו אין שם קרבן פסח.

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם ווייטער, יעצט גייט מען רעדן וועגן די ענין פון מרור. זאגט דער רמב"ם, אכילת מרור, אונז ווייסן אז מ'מאכט א ברכה על אכילת מרור, אבער זאלסטו וויסן, אינו מצוה מן התורה בפני עצמה. ס'איז נישט קיין מצוה מן התורה צו עסן מרור. אלא תלוי באכילת הפסח. ס'איז א מצוה וואס איז א חלק פון די מצוה פון אכילת קרבן פסח איז אז מ'זאל עסן, "שזו מצות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרור". דאס איז די זעלבע מצוה, ס'איז נישט אפילו דא נאך א מצוה פון אכילת מרור. ס'איז דא איין מצוה צו עסן פסח מיט מצה ומרור.

אנדערש ווי מצה, וואס ס'איז דא א מצוה אז מ'זאל עס עסן צוזאמען מיט פסח און מרור, איז דא אן עקסטערע מצוה פון "בערב תאכלו מצות". אבער

מרור האט נישט די עקסטערע מצוה, די גאנצע מצוה איז נאר עס צו עסן מיט די קרבן פסח.

ממילא, אונז האבן דאך נישט היינט קיין קרבן פסח. אבער, מדברי סופרים, ס'איז יא דא א מצוה מדרבנן לאכול המרור לבדו בלילה הזה אפילו אין שם קרבן פסח.

חמשת מיני מרור

דער רמב"ם'ס ווערטער: מרורים האמורים בתורה הן חזרת והעולשין והתמכא והחרחבינא והמרור. כל אחד מחמשת מיני ירק אלו נקרא מרור. ואם אכל מאחד מהן או מחמשתן כזית יצא. והוא שיהיו לחין. ויוצאין בקלח שלהן אפילו יבש.

Speaker 1: יעצט גייט דער רמב"ם זאגן, וואס איז דאס מרור? "מרורים האמורים בתורה הן חזרת". חזרת, דאס איז... חזרת איז זיכער נישט... איך מיין אז חזרת איז אויך לעטוס. "והעולשין והתמכא והחרחבינא והמרור". כל אחד מחמשת מיני ירק אלו נקרא מרור. ס'איז דא איינער פון זיי וואס הייסט אליינס מרור, און ס'איז דא די אלע הייסן מרור באופן כללי.

ס'קען זיין, ס'איז נישט קלאר, ס'קען זיין אז מ'איז נישט מחויב דווקא איינע פון די פינף. דאס האט די חכמים געזאגט. נישט אזוי ווי ביי מצה איז דא חמשת מיני דגן, און ס'שטייט קלאר אורז ודוחן נישט. קען זיין אויב איינער האט נישט די מרור, איך ווייס נישט, גיי טרעפן עפעס ענליך צו דעם אפשר. דארפסטו טראכטן וואס איז די מאחד די חמשת מיני, און עפעס איז ענליך צו דעם אפשר.

זאגט דער רמב"ם, "בין שאכל מאחד מהן, או מחמשתן", מ'דארף עסן א כזית, אבער ס'מאכט נישט אויס פון איינס פון זיי אדער פון אלע פון זיי, אביסל א שטיקל פון יעדער. "ובלבד שיהיה לח", ס'זאל זיין פרישע. לח, יא, נאס. פרישע, יא, נאס איז ווען נישט אויסגעטריקנטע, נישט אזוי ווי ווען ס'ווערט ספייס און ס'ווערט סתם טרוקן. "ויוצאין בקלח שלהן", אבער די שלם—

הלכה יג (המשך) — דיני מינים פון מרור

ס'איז דא רמב"ם: **ויאכל מאכל מהן או מחמתן**. ס'דארף נישט זיין... מ'דארף עסן א כזית, אבער ס'דארף נישט זיין פון איינס פון זיי, אדער פון אלע פון זיי, אביסל א שטיקל פון יעדע.

די מינים דארפן זיין לחים

אבער **ויהיו לחים** — ס'דארף זיין פרישע. ניין, גוט. יא, נאס. פרישע, יא, נאס איז ווען נישט אויסגעטרוקנטע, נישט אזוי ווי ווען ס'ווערט ספייס און ס'ווערט סתם קריקנט.

דער קלח איז כשר אפילו יבש

אבער **ויוצאין**. **ויוצאין בקלח שלהם** — אבער די קלח, די שפיץ דערפון, די מיטלסטע שורש דערפון, אפילו אויב ס'איז יבש.

ס'זעט אויס ווייל דאס ארבעט, מ'בלייבט מיט אים. ס'איז שארף, מ'מאכט נאך אזוי א געוויסע זאך.

אויב ער האט עס געקאכט — פסול

אויב ער האט עס געקאכט, די מינים זאלן האבן א שארפקייט. אבער אויב מ'קאכט עס, אדער מ'ווייקט עס, אדער מ'קאכט עס מיט תבלינים, איז ער יוצא מער, ווייל ס'האט שוין נישט די טעם מרור. ס'מוז זיין פריש.

חילוק צווישן בלע המרור און געקאכטע מרור

ס'איז דא אז פריער האבן מיר געלערנט אז מ'איז יוצא אפילו בעל המרור, אן די טעם מרור. יענץ איז ווען ס'האט די טעם, נאר אפילו דו האסט נישט געטעיסט.

ס'איז געווען א מחלוקת געדענק, ס'איז געווען צוויי גרסעות. איין גרסע בעל המרור לא יצא, צוויי גרסע לא יצא.

דארטן, דו קענסט ווען טועם זיין, דו האסט געגעסן אין אן אנדערע אופן. אבער דא האט עס נישט דעם נאמען מרור בכלל.

עד כאן, חמץ המצב פרק ס'.